МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ

„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“

Свети Николе – Битола – РС Македонија

ФАКУЛТЕТ ЗА ПСИХОЛОГИЈА

СТУДИСКА ПРОГРАМА:

КЛИНИЧКА И СОВЕТОДАВНА ПСИХОЛОГИЈА

ПОВРЗАНОСТА НА ТЕМПЕРАМЕНТОТ СО АКАДЕМСКИТЕ ПОСТИГАЊА КАЈ ДЕЦАТА

- МАГИСТЕРСКИ ТРУД -

Ментор: Доц.д-р СлаѓанаАнѓлекоска **Студент: Алма Ризани**

Број на индекс:

Св. Николе, 2022

DIPLOMATHESIS

THE RELATIONSHIP BETWEENTEMPERAMENT AND ACADEMICACHIEVEMENTS OF CHILDREN IN CLASSES(IV-V) INMUNICIPALITY OF LIPJAN AND SHTIME, KOSOVO

Mentor:
Prof. Assoc.dr. Slagana Angelkoska

Candidate:
Alma Rizani

Sveti Nikolla,2022

ИЗЈАВА ЗА АВТОРСТВО

Под моја целосна одговорност, изјавувам дека овој магистерски труд со наслов „Поврзаноста на темпераментот со академските постигања на децата во одделенија (IV - V) во општина Липјан и Штима во Косово“, е мое оригинално дело и не е презентирани понекогаш целосно или делумно, за која било диплома на овој или кој било друг универзитет. Трудот не содржи никаков материјал објавен или напишан од кое било друго лице, освен кога е цитиран и упатен според правилата поставени за оригинален научен труд.

_____

Име, Презиме, Потпис

_____

Датум, место

Посветеност

Со бескрајна љубов кон моето семејство, кое ми беше поддршка и мотив во ова патување…

Благодарам

Кога сакаме нешто што ни е важно, се посветуваме на тоа со сешто го имаме.
Но, не би можел да го доживеам овој ден доколку покрај себе ги немав посебните луѓе кои ми дадоа бескрајна поддршка за време на ова патување.

Најпрво би сакал да изразам длабока и искрена благодарност до мојот ментор проф. Доц. Слагана Ангелкоска за неуморното лидерство и покажаното трпение, од зачнувањето до финализирањето на овој труд. Благодарен и благодарен сум му за довербата, вредните совети и постојаното охрабрување што го покажува кон мојата работа.

Сакам да изразам благодарност и до Универзитетот и до сите професори на Факултетот за мојата професионална подготовка. Воедно и за наставниците и учениците од основните училишта со кои се вршеше оваа научна работа. Им благодарам и на моите пријатели и колеги за нивната бескрајна мотивација и поддршка.

Посебна благодарност упатувам и до моето семејство за поддршката и мотивацијата што ми ја даваа цело време, особено до моите родители кои се најголемиот мотив за завршување на овие студии и кои не штедеа момент за максимална поддршка.

Благодарам на сите!

СОДРЖИНА

1.ВОВЕД …….....12

Личности…….....14

Теории на личноста…….....15

Теории за особини…….....….15

Научниот концепт на особини…….....16

Ајзенков модел на особини на личноста…….....18

Пет-факторски модел на личност…….....19

Отворена особина (кон искуства)…….....……..20

Свесна карактеристика…….....20

Екстровертност…….....21

Компатибилна карактеристика (компатибилност)…….....22

Невротичност…….....22

Темперамент…….....23

Видови на темперамент…….....26

Димензии на темпераментот…….....27

Полови разлики во темпераментот…….....28

Теоретски рамки на студијата…….....29

Теорија на Томас и шах (Теорија на Thomas и Chess)…….....……..29

Теоријата на Бус и Пломин…….....31

Теоријата на Ротбарт…….....34

Академски достигнувања…….....….35

Врската помеѓу темпераментот и академските достигнувања….....…….37

2.МЕТОДОЛОГИЈА…….....39

Поврзување помеѓу темпераментот и академските достигнувања……...….39

Истражувачки дизајн…….....……..43

Учесници…….....……43

Инструмент…….....……45

Начин на собирање податоци…….....….46

Анализа…….....…47

Етичкиот аспект…….....……..47

Истражувачки ограничувања….....…….48

3. РЕЗУЛТАТИ…….....……49

3.1 Резултати во општина Липјан…….....……49

Описна анализа…….....49

3.2 Резултати во општина Штиме…….....…54

Описна анализа…….....54

Корелативна анализа…….....59

Анализа на Т-тест…….....……61

Други наоди…….....…63

4. Дискусија…….....66

5. Заклучок…….....…69

Користена литература…….....……..70

Список на табели и графикони

Табела 1.Распределба на прашалници според училиште и паралелка во Липјан-Косово…….....44

Табела 2.Распределба на прашалници по училиште и паралелки во Штиме-Косово…….....….....44

Табела 3.Распределба на бројки и проценти по возраст, пол, место на живеење…….....49

Табела 4.Распределба на бројки и проценти по училиште и класа…….....….50

Табела 5.Распределба на бројки и проценти според образованието на таткото, образованието на мајката, професијата на таткото и професијата на мајката…….....51

Табела 6. Број, минимален, максимален и аритметички просек на бројот на членови во семејството и бројот на деца во семејството…….....53

Табела 7.Распределба на бројки и проценти по возраст, пол, место на живеење….....54

Табела 8.Распределба на бројки и проценти по училиште и класа…….....55

Табела 9.Распределба на бројки и проценти според образованието на таткото, образованието на мајката, професијата на таткото и професијата на мајката…….....56

Табела 10.Број, минимален, максимален и аритметички просек на бројот на членови во семејството и бројот на деца во семејството…….....…58

Табела 11.Корелациона анализа помеѓу димензиите на темпераментот (фрустрација, перцептивна чувствителност, срамежливост, агресивност, екстраверзија, депресивно расположение) и успехот на учениците…….....59

Табела 12.Корелациска анализа помеѓу димензиите на темпераментот (задоволство, страв, висок интензитет на задоволство, контрола на активирање, внимание, контрола на

инхибиција) и успех….....60

Табела 13.Т-тест анализа помеѓу димензиите на темпераментот и полот….....…….....61

Графикон 1. Распределба на проценти според социо-економско ниво…….....….52

Графикон 2. Распределба на бројки и проценти според вкупниот успех на учениците…….....53

Графикон 3. Графички приказ на степенот на екстраверзија поврзан со полот и успехот на учениците…….....64

Графикон 4. Графички приказ на степенот на внимание со полот и успехот на учесниците…….....….....65

СПИСОК НА КРАТЕНКИ

ДКА - Општинска дирекција за образование

ШФМУ - основно, средно и ниско училиште

EATQ-R – Прашалник за темперамент на ран адолесцент-Ревидиран

SPSS – статистички пакет за општествени науки

PSSHS – Статистички пакет за општествени науки

SLNY - Надолжно проучување на Њујорк

АПСТРАКТ

Индивидуалните разлики во темпераментот можат да бидат важен фактор за неуспехот или постигањето на децата на часовите, така што главната цел на овој труд беше да се открие дали постои врска помеѓу темпераментот и академските постигања на децата од 4-то и 5-то одделение. општина Липјан и Штима во Косово.

Истражувањето е развиено со квантитативен метод и е спроведено во пет училишта од општина Липјан и Штима, избрани на систематски начин, додека популацијата на ова истражување ги опфаќа учениците од IV и V одделенија, од кои примерокот е избра 160 студенти.

Инструментот што се користи за оваа студија е прашалникот за самоизвестување: „Прашалник за темперамент на рана адолесценција“ од Леса К. Елис и Мери К. Ротбарт.

Собраните податоци се доверливи и се користени само за целите на ова истражување со почитување на етиката на истражувањето.

Овие податоци беа анализирани преку Статистичкиот пакет на општествени науки - (PSSHS), каде се анализираа веродостојноста на прашалникот, описните податоци, корелациската анализа и Т-тестот.

Наодите од оваа студија покажаа дека не постои поврзаност на статистичка значајност помеѓу темпераментот и академските постигања на децата од 4-то и 5-то одделение.

Мора да имаме на ум дека темпераментот е важен фактор за академските достигнувања на децата, но наодите од оваа студија не го докажаа тоа.

Клучни зборови: темперамент, академски достигнувања, врски, деца.

ABSTRACT

Individual temperament differences can be an important factor in failing or achieving children in lessons, so the main purpose of this paper was to find out if there is a connection between the temperament and academic achievement of children in IV and V grades in the municipality of Lipjan and Shtime-Kosovo.

The research has been developed with quantitative method and was realized in the five schools in municipality of Lipjan and Shtime selected systematically, while the population of this research includes pupils of the IV and V grades, whereas samples were selected 160 pupils. The instrument used for this study is the self-report questionnaire: "The Early Adolescent Temperament Questionnaire – Revised" by Lesa K. Ellis & Mary K. Rothbart.

The collected data have been confidential and were used only for the purpose of this research while respecting the research ethics. These data are analyzed through the Statistics Package of Social Science - (SPSS), where the reliability of the questionnaire was analyzed, correlative analysis and T-test. The findings of this study showed that there is no relation between the statistical significance of the temperament and achievement of the academic children in the IV and V grades.

We have to considerate that temperament is an important factor in the achievement of academic children, but the findings of this study did not prove this.

Key words: temperament, academic achievements, relation, children.

1.ВОВЕД

Некои ученици имаат подобри резултати на училиште од другите, без оглед на семејната средина, училишната програма и квалитетот на наставниците. Дали учениците ќе успеат или ќе постигнат, не зависи само од околностите, туку и од релативно стабилните индивидуални разлики во тоа како учениците реагираат на околностите (Duckworth & Allred, 2012).Училишниот успех се постигнува преку две различни и важни училишни барања:

(a) академските перформанси и достигнувања исто така

(b) соодветни социјални интерперсонални однесувања.

Темпераментот на ученикот (на пр., единствениот начин на поединецот да пристапува и реагира на околината) и наставата која ја перципира наставникот (на пример, перцепцијата на наставникот за атрибутите на ученикот како идеален модел) покажаа дека имаат широко и значително влијание врз училишниот успех и интерперсоналните однесувања (Mullola,2012).

Децата кои добро се прилагодуваат на училиште имаат поголема веројатност да ги исполнат очекувањата и барањата на училишната средина, а овие деца имаат поголема веројатност да се вклучат во учењето и да успеат подоцна, додека другите деца кои се соочуваат со пречки во развојот, физички пречки, запоставување, малтретирање и природни катастрофите се со поголема веројатност да се соочат со училишен неуспех и проблеми во однесувањето (Al- Hendwai, 2013). Индивидуалните разлики во темпераментот на децата, како и ефективноста на нивните наставници во промовирањето на соодветноста меѓу потребите на децата и опкружувањето во училницата, се фактори кои можат да влијаат на саморегулацијата на децата, како и на нивните академски достигнувања (Al-Hendwai&Reed, 2012).

Темпераментот се однесува на индивидуалните разлики кои се релативно стабилни низ возраста, вклучувајќи ги биолошките и психолошките фактори и кои ја формираат основата на подоцнежната личност(Rocha&Linhares,2013).

Темпераментот во детството има три димензии: а) негативна реакција се однесува на реакција со висок интензитет како што е лутината,b) привлечност која се однесува на тенденцијата за приближување или избегнување во различни ситуации и с)способност да се концентрира на одредена задача (Pekdogan & Kanak, 2016).

Но, конкретно, негативните темпераментни реакции како што се срамежливост, лутина и тага е откриено дека се негативно поврзани со академските достигнувања, додека тешката контрола е позитивно поврзана со академските достигнувања (Walker &Henderson, 2012).

Различни студии објаснија како темпераментот придонесува за развојот на децата. Тоа е исто така предиктор на когнитивната и социјалната функција, што влијае на начинот на кој детето ја перципира и реагира на неговата околина (Berk, 2013). Истражувачите се согласуваат дека карактеристиките на темпераментот на децата, кои ги вклучуваат единствените и вродени начини на поединецот на пристап и реагирање на нови и неочекувани стимули, играат важна улога во академските достигнувања (Viljarantaet al., 2015).

Одредени темпераментни особини се поврзани со повисоки нивоа на академски успех на студентите (Al- Hendwai, 2013). Така, откриено е дека многу фактори, вклучувајќи го темпераментот и поддршката во училницата, се поврзани со раните достигнувања на децата, но сè уште не е познато кои карактеристики и процеси на детето работат заедно за да ги предвидат академските резултати на децата (Ubulom et al., 2016).

Целта на овој труд е да се открие односот помеѓу темпераментот и академските постигања на децата во IV и V одделение во општина Липјан и Штиме (КОСОВО).

Личности

Во психолошката литература, постојат многу дефиниции за личноста. Треба да се нагласи дека во овие теории, од различни автори, иако има многу несогласувања во вистинското значење на личноста, постои заедничка согласност дека постапките на луѓето се под влијание на некои стабилни карактеристики, кои ја формираат основата на нивната личност.

Значи, особините на личноста се однесуваат на карактеристики кои се стабилни со текот на времето. Тие ја одразуваат психолошката природа, дефинираат кои сме ние, ни ги даваат причините за однесувањето на поединецот и другите. Со други зборови, според авторите, личноста е збир на емоционални, когнитивни и бихејвиорални обрасци на поединецот кои се стабилни и конзистентни со текот на времето. Карвер и Шејер (2000) ја дефинираат личноста како динамична организација во личноста на психофизички систем што создава карактеристични обрасци на однесување, мисли и чувства.

Ова определување зема предвид неколку точки:

- личноста не е само акумулација на парчиња и делови кои имаат организација на личноста;
- Личноста не е статична, туку е активна и има процеси;
- Личноста е психолошки концепт, но е поврзан и со физичкиот;
- Личноста е детерминантна за начинот на кој поединецот е поврзан со светот;
- Личноста ни е претставена во форма на модели, таа е повторлива и доследна;
- Личноста ни се претставува на различни начини, во однесувањето, мислите и чувствата. Во друга дефиниција, од страна на истражувачите, личноста е опишана како посебна и стабилна шема на однесување и сознание што ја карактеризира

адаптацијата на една личност кон животот. Така на пример Сингер (1984) наведува дека личноста се состои од јавни однесувања на личноста, кои вклучуваат вербални и невербални изрази, лични мотиви, мисли и емоции. Фешбах и Вајнер (1986), исто така, ги нагласуваат социјалните односи кога ја дефинираат личноста како релативно стабилен модел што ги разликува луѓето, групите и културите.

Теории на личноста

Постојат неколку теоретски перспективи на личноста во психологијата, кои содржат различни идеи за односот помеѓу личноста и нејзините психолошки конструкции. Подолу накратко анализираме некои од нив.

Теории за особини

Идејата дека луѓето можат да се поделат во различни групи потекнува од времето на Хипократ, во 400 година п.н.е., кога луѓето биле поделени во 4 групи: холерични, меланхолични, сангвисти и флегматични. Се сметаше дека секој тип на личност ја одразува состојбата на четири телесни течности (Карвер и Шајер, 2000). Друга категоризација направи Карл Јунг каде, според него, луѓето се поделени на две димензии, интровертни и екстравертни. Типовите или особините на личноста се „истакнати аспекти на личноста кои се изложени во широк опсег на важни социјални и лични контексти“.

Според авторите споменати погоре, луѓето имаат одредени карактеристики кои делумно го одредуваат нивното однесување. Секојдневните концепти на особини прават две клучни претпоставки: Прво, особините стануваат стабилни со текот на времето.

Повеќето луѓе би се согласиле дека однесувањето на поединците вообичаено варира од случај до случај, но постои и јадро што ја дефинира вистинската природа на поединците: ова се нарекува непроменливи дамки од леопард. Со други зборови, тоа значи дека постојат индивидуални разлики кои се евидентни во различни ситуации.

Општо земено, во теориите за особини, различни автори веруваат дека особините директно влијаат на однесувањето на луѓето. Затоа, една од најголемите задачи на психологијата на истражувачката особина е да ги одвои внатрешните диспозиции од отворените однесувања и да ја истражи причинско-последичната врска меѓу нив. За да се избегне нагаѓање, од суштинско значење е да се идентификуваат физиолошките, психолошките и социјалните основи кои се основната причина што влијае на однесувањето.

Научниот концепт на особини

Постои голем јаз помеѓу секојдневниот концепт на особини и концептот на особини што се користат во науката. Според истражувачите, мора да се преземат некои чекори за да се развие науката за особините. Првиот чекор е мерење и класификација на карактеристиките. Наједноставната техника за мерење на личноста е да побарате од поединците да оценат како се чувствуваат. Повеќето мерења на карактеристиките на екстраверзија-интровертност обично се прават со прашањето дали тој или таа сака забави, средби со луѓе и разни општествени активности.

Карактеристиките не треба да се мерат само со самоизвестување, туку и со: реални дејства, дејствија од секојдневниот живот, како и однесување во

лабораторија (Кател, 1945). Како што видовме, веќе има голем број зборови што можат да се користат за да се опише личноста.

Многу од овие зборови имаат различни значења, непрецизни, внимателни и педантни, но се чини дека сите тие се однесуваат на заеднички квалитет, како што е свеста. Значи, бидејќи има толку многу типови на особини, тие можат да се групираат како широки аспекти или димензии на личноста. Во овој поглед, се поставува прашањето: колкав е потребниот број на димензии, како главен елемент на личноста на секој поединец? Многу истражувања се обидоа да создадат шема за класификација на основните димензии на личноста.

Проценките на потребниот број се движат од три до триесет и повеќе од различни теоретичари за особини. Не постои гаранција дека самоописите на луѓето се точни. Вториот чекор во истражувањето на личноста е да се испита дали и како однесувањето е поврзано со особините. Функциите може да бидат корисни и во применети средини, како на пр во предвидувањето на работата или одговорот на пациентот на терапијата. На пример прашање поврзано со истражувањето на овој аспект е доследноста на однесувањето во различни ситуации.

Истражувачите истакнуваат дека имплицитната претпоставка за пристапот на особини е дека луѓето всушност имаат тенденција да се однесуваат постојано во различни средини. Таквата претпоставка е енергично оспорена. Науката за особините на личноста бара последен, но прилично тежок чекор во развивањето на задоволителна теорија за карактеристиките на личноста. Можеме да ги измериме нивоата на екстраверзија или други особини и да видиме дека нашиот

рејтинг предвидува одредени аспекти на однесувањето, но овие набљудувања сами по себе не ни кажуваат ништо за тоа зошто димензиите на личноста предвидуваат одредени однесувања.

Друга тешкотија е тоа што личноста може да биде претставена на различни нивоа на психолошки опис. На пример, екстраверзијата може да се поврзе со едноставни центри на централниот нервен систем, како што е нестабилноста на поединечните неврони или со стилот на обработка на информациите, со стекнатото општествено знаење и верувања и сл.

Според екстремниот пристап кон личноста (Lamiell, 1981), сите аспекти на личноста се целосно уникатни и синхрони за секој поединец, така што не постои можност за општа теорија на особини. Buss и Craik (1983) тврдеа дека цртите се едноставно природен опис на категориите на акции. Исто така, Рајт и Мишел (1987) ги карактеризираат особините како условени ситуациони состојби со неочекувано однесување.

Резултатот од овие претпоставки или размислувања е дека не постои општа теорија за особини широко прифатена од истражувачите. Некои теоретичари на особини се обидоа да разјаснат со фокусирање само на структурата на димензиите и нивното мерење, наместо да ја истражуваат нивната основна природа (Голдберг, 1993).

Ајзенков модел на особини на личноста

1. Ајзенк веруваше дека имаме три главни димензии: екстраверзија, невротичност и психотизам.

2. Интроверзија - екстраверзија. Интровертноста го насочува вниманието кон

внатрешните искуства, додека екстраверзијата го фокусира вниманието кон надвор кон другите луѓе и околината. Интровертот е тивок и воздржан, додека екстровертот е друштвен и дружељубив.

3. Невротичност - емоционална стабилност. Оваа димензија е поврзана со особина на сериозен хумор наспроти ладнокрвност. Невротичноста е поврзана со тенденцијата да се лути и емоционално, додека стабилноста е тенденцијата да се остане емоционално стабилен.

4. Психотизам. Подоцна, откако ги проучувал ментално болните поединци, Ајзенк додал димензија на личноста што ја нарекол психотизам. Психотичарите имаат потешкотии да работат со реалноста и можат да станат непријателски, асоцијални, неемпатични и манипулативни.Посебниот аспект на теоријата на Ајзенк е сугестијата дека нервниот систем на личноста реагира на надворешните дразби на начин кој влијае на личноста (Terry F. Petyjohn, 1996).

Пет-факторски модел на личност

Моделот на големите пет, исто така познат како „Модел на пет фактори“ (NEO-FFM), првпат беше иницира од Тупес и Кристал (1961), развиен од Дигман (1990), рафиниран од Коста и МекКреј (1992) и од Голдберг (Голдберг, 1993). Вклучува пет специфични конструкции на особини, т.е. отворен тип (кон искуства), совесен тип, екстравертност, пријатен тип и невротичност. Истражувањата сугерираат дека постои значајна врска помеѓу типот на личноста и изборот на кариера, но во пракса се прави погрешен избор за кариера поради игнорирање на специфичниот тип на личност (Hirschi et al., 2010, Onoyase и Onoyase, 2009).

Отворена особина (кон искуства)

Луѓето кои ја поседуваат оваа особина имаат тенденција да бидат многу отворени, имагинативни и креативни (Хауард и Хауард, 1995) во нивниот интелект. Овие луѓе се чувствителни на нивните внатрешни мисли, имаат способност поинаку да ги анализираат прашањата (Каттел и Мид, 2008).

Тие се љубопитни да знаат непознати работи и да бидат дедуктивни од различни агли (Mount et al., 2005). Луѓето на кои им недостасува оваа особина се поконвенционални (Бурч и Андерсон, 2008) во нивниот пристап кон решавање на проблеми и не се обидуваат да истражуваат нови начини за решавање на даден проблем (Sucier и Goldberg, 1998). Тие имаат тенденција да не сакаат разновидност и промени и претпочитаат да се држат до старите, крути рутини (Голдберг, 1992).

Свесна карактеристика

Карактеристиката на личноста на совесност во голема мера влијае на успехот во кариерата во секоја организација (Judge et al., 1999). Луѓето кои имаат особина на совесност имаат тенденција да бидат многу внимателни за своите идни планови (Бурч и Андерсон, 2008). Тие се внимателни за својата личност, завршуваат и прават сè на распоред (Каттел и Мид, 2008).

Може да се управуваат, претпочитаат да бидат предвидливи и да се трудат да се држат настрана од ризиците. Тие имаат тенденција да работат на таков начин што нема дефекти, каде што сè е направено правилно, а хаосот може да им зададе ментален стрес (Ostendorf et al., 1992). Тие се стремат да бидат уредни, чисти и сакаат сè да биде на своето место (Sucier и Goldberg, 1998).

Луѓето кои се ниско рангирани во оваа особина ќе бидат невнимателни кон својата работа. Овие луѓе не се склони да работат на концизен начин што може да обезбеди дека нивната работа ќе биде без грешки (Голдберг, 1992).

Екстровертност

Според претставниците на оваа теорија, екстраверзијата ја одразува дружељубивоста, сигурноста, позитивната и активна емоционалност (Шнек, 2014). Екстровертите уживаат да собираат луѓе, полни се со енергија, често доживуваат позитивни емоции, се ориентирани кон акција, гласни и ентузијастички поединци (Cutler et al, 2006). Понекогаш среќаваме луѓе кои се чини дека се покомуникативни, аргументирајќи ги своите мислења (Хауард и Хауард, 1995), искрено комуницираат со сите и бараат предизвици (Бурч и Андерсон, 2008) на секој чекор од животот (Каттел и Мид, 2008). Екстраверзијата е особина на личноста што ги покрива овие луѓе во нашето општество (Остендорф и сор., 1992).

Како и прифатливоста, овој квалитет на личноста ги прави луѓето посоцијални (Mount et al., 2005) и како тие ќе комуницираат со луѓето во општеството (Sucier и Goldberg, 1998). Личноста која е порезервирана е помалку социјална и е вознемирена од интеракциите со странци. Оваа особина е спротивна на екстраверзијата и се нарекува интровертност (Голдберг, 1992).

Овие луѓе тешко се отвораат со другите и претпочитаат да бидат егоцентрични и сами. Истражувањето сугерира дека оваа димензија на личноста има здрава улога во предвидувањето на успехот во кариерата (Judge et al., 1999).

Компатибилна карактеристика (компатибилност)

Согласноста е особина на личноста која ги тера луѓето да се прилагодат и да помогнат (Бурч и Андерсон, 2008) да ги решат прашањата преку создавање поволни ситуации со нивните флексибилни ставови (Каттел и Мид, 2008). Овие луѓе обично се многу социјални (Mount et al., 2005) и пријателски расположени, дарежливи се во преговорите, обично ги балансираат односите во напнати ситуации. Овие луѓе имаат тенденција да постигнат соработка и социјална хармонија (Голдбер, 1992).

Помагањето на другите е нивна интернализирана особина и затоа веруваат дека и другите се чесни и доверливи (Sucier и Goldberg, 1998). Од друга страна, луѓето кои се рангирани ниско според оваа особина на личноста имаат тенденција да бидат себични и непријателски (Хауард и сор., Хауард, 1995) и груби во пријателските односи (Остендорф и сор., 1992).

Бидејќи се себични, веруваат дека другите работат против нив и поради тоа се сомнителни (Голдберг, 1992). Згора на тоа, овие луѓе се грижат за другите, па затоа е помала веројатноста да им помагаат на другите и да ги жртвуваат своите лични интереси.

Невротичност

Фрустрација, лутина, депресија, стрес и самообвинување (Хауард и Хауард, 1995) е симбол на личноста на лицата класифицирани во особина на личноста на невротичност (Остендорф и сор., 1992).

Ова е суштинска особина на личноста, која се поврзува со поединци кои имаат песимистички пристап и кои секогаш претерано реагираат на нивните грешки. Овие луѓе се лесно под стрес, имаат тенденција да бидат емотивни и

анксиозни (Sucier и Goldberg, 1998). Најчесто тие се безнадежни и фрустрирани, особено кога ги покажуваат своите чувства и кога го покажуваат своето однесување (Ostendorf et al., 1992).

Оваа особина на личноста нема емоционална интелигенција, субјектите со оваа особина се поверојатно или склони кон ментални нарушувања и депресија (Бурч и Андерсон, 2008), што може да има сериозно влијание врз нивното физичко и психолошко здравје (Голдберг, 1992). Поради невротичност, луѓето обично не постигнуваат успех во нивните кариери, вклучувајќи ги и надворешните и внатрешните успеси (Judge et al., 1999). Од друга страна, луѓето кои се рангирани ниско во оваа особина на личноста се пооптимисти, се емоционално стабилни (Mount et al., 2005) и имаат поголема внатрешна сила подобро да се справат со стресните ситуации (Робертс и Робинс, 2000).

Тие се одмерени, мирни и веројатно нема да претераат во стресни ситуации (Каттел и Мид, 2008). Тие се полни со надеж и самоефикасност, па се смета дека имаат поголема контрола над себе.

Темперамент

Концептот на темперамент има долга историја, кој датира од античките грчки филозофи, вклучувајќи ги Хипократ и Гален, кои ја претпоставуваа причината за вообичаеното однесување на една личност поради различни концентрации на хумор (Kagan,1994).Зборот „темперамент“ е изведен од латинскиот збор temperare што значи „мешавина“, самиот збор сугерира врска помеѓу предиспозициите за однесување и биолошките супстрати (Goldsmith et al.1987).

Темпераментот е аспект на личноста кој е генетски заснован и вроден, што ја претставува достапната енергија на поединецот. Може да се дефинира и како карактеристичен начин на реакција на поединецот на различни вознемирувања и ситуации. Темпераментот не само што укажува на начинот на емоционална реакција, туку и на брзината, моќта и издржливоста на активноста на поединецот (Hoti, 2012).

Во овој труд, темпераментот е дефиниран како индивидуална биолошка разлика во тенденциите на однесување на поединецот кои укажуваат на моделот на личноста на реагирање на поединци и ситуации во околината. Тоа е стилот на однесување или тенденциите кои влијаат на тоа како детето реагира на некоја ситуација (Thomas&Shah, 1977).

Емпириското проучување на темпераментот кај децата беше поттикнато од работата на Александар Томас и Стела Шах, кои започнаа опсежна студија за раното однесување кај децата. Во времето кога Томас и Шах го започнале своето проучување, повеќето истражувања за развојот на личноста се засновале на претпоставката дека искуствата на социјализацијата на децата се најважните извори на нивните индивидуални разлики во личноста.Работата на Томас и шах помогна да се убедат истражувачите, практичарите и родителите дека децата биолошки се разликуваат едно од друго уште од почетокот на животот и дека овие биолошки разлики се важни за подоцнежниот тек на развојот на децата (Thomas et al., 1963).

Муртезани (2006) изјавил: „Секое дете се раѓа со посебен темперамент, внатрешна диспозиција која го одредува емоционалниот одговор на детето за

време на некоја ситуација“.(page.148)

Во моментов, истражувачите и практичарите на темпераментот сè уште не се едногласни во нивната дефиниција за темпераментот. Можеби највлијателната современа дефиниција за темпераментот доаѓа од Мери Ротбарт. Ротбарт и неговите колеги тврдат дека темпераментот вклучува индивидуални разлики во емоциите, активностите, вниманието и саморегулацијата (Rothbart&Bates,2006). Како и старогрчкиот модел, овој модел ја нагласува важноста на индивидуалните разлики во емоционалните процеси, вклучувајќи многу различни позитивни и негативни емоции кои го одразуваат одговорот на децата кон околината. За разлика од грчкиот модел, овој модел подеднакво ја нагласува важноста на индивидуалните разлики во регулирањето на реактивните тенденции преку внимание и други аспекти на саморегулација.

Според ова современо гледиште, темпераментните особини кои се развиваат во детството се тесно поврзани со биолошките процеси и делумно се обликувани од наследноста. Сепак, искуството го обликува и нивниот развој (Zentner&Bates, 2008).

Покрај тоа, развиени се три групи за да се опише темпераментот на детето, кои се:

1.тешко,

2. лесно и

3. бавно се загрева

Првата група беше опишана како однесувања поврзани со негативно

расположение, повлекување, ниска приспособливост, висок интензитет и ниска регуларност. Додека кај децата од втората група се јавува позитивно расположение, адаптивна реакција на нови ситуации и лесен и умерен интензитет. Како и во последната група, има негативна реакција на новите ситуации и бавно прилагодување на промените.

Сепак, овие групи добија критики од истражувачите, кои истакнаа неколку проблеми поврзани со оваа категоризација на децата бидејќи користеа неточни термини. Ротбарт го појасни концептот дека однесувањето што може да се опише како тешко во една ситуација можеби не е тешко во друга ситуација (Putnam et al., 2002;Park &Rothbart,1982).

Видови на темперамент

Првата класификација на личноста е направена врз основа на човечкиот темперамент. Грчкиот лекар Хипократ сугерира дека луѓето се менуваат во темпераментот поради телесните течности што ги имаме.Потоа Гален ја продолжил својата работа создавајќи типологија на темпераментот со четири категоризации на личноста според темпераментот: холеричен, сангвистичен, флегматичен и меланхоличен (Kagan,1998).

Иако теоријата нема голема научна поддршка, оваа категоризација е доста распространета и сите луѓе припаѓаат на една од овие категории (Stelmack&Stalikas,1991).

а) Холеричен - се манифестира со интензивни чувства, поединецот во овој темперамент многу често и брзо се лути, а со тоа создава конфликти со другите.Нивните реакции се моќни и бурни, но се амбициозни, работат со

страст и интензитет, друштвени се.

б) сангвистичен-брзо реагираат, но оваа реакција не трае долго, брзо го менуваат расположението.Овој тип е жив, доста агилен и расеан, но често нема упорност и трпение.

с)Флегматичен- тип со пасивни карактеристики, има ретки, бавни реакции и слаби емоции. Обично се мудри, ладнокрвни, не многу чувствителни. Тие се оптимисти, мирни и прилично стабилни.

г) Меланхолија - тип со силни реакции, но ретки и бавни. Овие личности одлучуваат сè внимателно и со големо трпение и затоа се помалку оптимисти. Тие се мирни, внимателни и претпазливи поединци.

Димензии на темпераментот

Во овој труд, темпераментот е поделен на 12 димензии, кои одразуваат 4 фактори:

I. **Екстраверзија,** која ја вклучува димензијата ***1)екстроверт*** **(сака топлина и блискост со другите)**, ***2) чувствителноста на задоволството*** (задоволство поврзано со активности и стимули кои вклучуваат низок интензитет, мала сложеност и ниска новина), и ***3)чувствителност на перцепцијата***(откривање на стимулација со низок интензитет во неговата околина).

II. **Тешка контрола** која вклучува***4)внимание*** (способност да се фокусира вниманието и подготвеност да се смени фокусот); ***5) контрола на активирање***(способноста да се изврши дејство и покрај силната тенденција да се избегнува) и***6) контрола на инхибиција***(неподготвеност да истражува нови

ситуации и избегнување на несоодветни прашања, се вели дека детето има контролна инхибиција кога е претпазливо за странци, попасивно во неговите интеракции со другите).

III. **Негативен ефект** која вклучува***7) фрустрација***(поради прекин на тековна задача или поради попречување на постигнување цел); ***8) физичка и вербална агресија,*** извршена и директно и индиректно***9) депресивно расположение***(што е симптом на некои нарушувања на расположението поради различни животни настани).

IV. **Итен случај** која вклучува***10) стравови***(перцепција на опасност што води до конфронтација со избегнување закана)***; 11) стравови***(висока бариера на однесување кога се соочуваме со иновации и промени, особено во социјалната сфера); и***12) висок интензитет на задоволство***(интензивно задоволство добиено од активности со висок интензитет или со висок новитет) (Ellis, 2002).

Полови разлики во темпераментот

Половите разлики или сличности во темпераментот може да се нагласат со умерени фактори како што се возраста на детето, изворот на проценка на темпераментот (на пр. извештај на мајка или наставник), културни и социо-економски контексти и дали децата се извлечени од популација на посебни (на пр. ризик за нарушувања на однесувањето) (Clark et al., 1994).

Else-Quest et al., (2006) покажаа различни модели во секој темпераментен фактор.Тешката контрола покажа постојан доказ за поголема способност на девојчињата да го регулираат вниманието и импулсите, во

согласност со поголемата инциденца на момчињата за екстернализирање на проблемите во однесувањето.Факторот на темпераментот на негативна афективност покажа само занемарливи родови разлики, што покажува дека момчињата и девојчињата не се разликуваат во степенот до кој се тешки, емотивни или можни.

Појавниот фактор покажа многу мали разлики меѓу половите, што генерално укажува на тоа дека момчињата се малку поактивни, помалку се плашат и доживуваат поголемо уживање со висок интензитет од девојчињата.

Теоретски рамки на студијата

Во продолжение, опишани се некои од највлијателните теории во историјата на развојната психологија, обезбедувајќи ја дефиницијата за темпераментот, вклучените развојни механизми и елементите што се мерат во студиите за темпераментот кај децата.Бидејќи истражувачите на темпераментот не заклучија која теорија дава највалидна рамка, ги разгледавме најпопуларните теории за темпераментот што беа развиени во текот на изминатите неколку децении.

Теорија на Томас и шах (Теорија на Thomas и Chess)

Томас, шах и нивните колеги дизајнираа студија, позната во психологијата како Longitudinal Study of New York (SLNY), која започна во 1956 година и се состоеше од следење на 133 деца од 84 семејства, (најчесто образовани њујоршки семејства), уште од возраста од

3. Исто така, група од 98 деца на родители од Порторико кои живееле во Њујорк од работничката класа биле следени 14 години. Резултатите од овие

студии помогнаа да се идентификуваат димензиите на темпераментот.

Така, Томас, шах и бреза (1968) создадоа еден од најпопуларните и користени модели за објаснување и разбирање на темпераментот, кој вклучуваше девет димензии (Ramsay & Lewis, 2001):

1. Ниво на активност - количина на физичко движење изложено во текот на денот.
2. Упорност - степенот до кој однесувањето продолжува со или без прекин.
3. Поместување - способност да се продолжи однесувањето со или без прекин.
4. Почетна реакција - Одговори на нови ситуации, или пристап или повлекување.
5. Приспособливост - леснотија на менување на однесувањето во општествено посакувана насока.
6. Расположение - квалитетот на емоционалното изразување, позитивно или негативно.
7. Интензитет - количината на енергија што се појавува во емотивното изразување.
8. Чувствителност - степенот до кој лицето реагира на светлина, звук итн.
9. Редовност - степенот до кој шемите на јадење, спиење, елиминација итн. се конзистентни или неконзистентни од ден на ден.

Врз основа на овие димензии, Thomas & Chess (1991) опишува три модели на темперамент, поделувајќи ги децата што ги проучувале во трите гореспоменатите групи: (а) лесно, (б) тешко и (в) бавно за загревање.

Исто така, Thomas & Chess (1977) предложија модел за „добро одговара“ за да ја илустрираат интерактивната природа помеѓу темпераментот и околината во развојот на детето, особено во објаснувањето на развојот на проблемите во однесувањето кај децата.

Тие објаснија дека овој модел се јавува кога индивидуалниот темперамент на детето и другите лични карактеристики како што се: мотивацијата или способностите можат успешно да се справат со барањата на околината, додека сиромаштијата за прилагодување се јавува кога барањата или очекувањата од околината се претерани и не се компатибилни со темпераментот на личноста или други карактеристики(Shinner et al.,2012).

Бидејќи студиите што ја следеа работата на Томас и шахот беа базирани на деца од подоцнежните возрасти, статусот на типовите на темпераментот не е целосно стабилизиран. Меѓутоа, во овие студии се користат трите типа кои ги имаат овие карактеристики: *неконтролираното дете*(слично на тешкиот детски тип) врши намерно, нервозно однесување,*над контролираното дете*(слично на бавно топлите деца) е срамежлив, послушен, постојано самокритичен и им се допаѓа на возрасните;*еластичното дете*(слично на лесните деца) е способен да се концентрира, има самодоверба, самоувереност и е отворен за различни ситуации(Zentner & Bates, 2008).

Теоријата на Бус и Пломин

Друга популарна теорија која го објаснува концептот на темперамент е онаа на Бус и Пломин (1984).Ова е опишано како најсистематска и методолошки заснована теорија во проучувањето на детскиот темперамент во текот на изминатите две децении (Strelau, 2002).Тие го дефинираа темпераментот како збир

на наследни особини на личноста кои се појавуваат рано во животот (првите две години од животот) и ги избраа оние особини за кои се смета дека обезбедуваат основа за подоцнежниот развој на личноста и ги исклучуваат привремените индивидуални разлики/минливи.

Според нив, колку е понаследна одредена особина, толку е поголема веројатноста таа особина да го сочинува темпераментот (Buss &Plomin,1986).

Бус и Пломин (1984) во нивниот пристап беа повеќе заинтересирани за оние особини кои имаат предвидливи својства за подоцнежниот развој, отколку за оние особини кои покажуваат континуитет или барем остават траги во подоцнежната личност.Првично, авторите мислеа дека четирите особини кои ги исполнуваат овие критериуми се: емоционалност, активност, дружељубивост и импулсивност.

Но, подоцна во нивната ревизија на нивната теорија (1975) четвртата особина, импулсивноста, која се однесуваше на тенденцијата за емоционална и контрола на однесувањето беше отстранета од првобитната теоретска перспектива, бидејќи факторската анализа покажа дека оваа особина се состои од неколку под компоненти.

Исто така, според Бус и Пломин, импулсивноста не се појавува додека детето не достигне училишна возраст, гледна точка што е во спротивност со критериумот утврден од нив, дека појавата на темпераментните особини настанала во првите фази на развојот.Тие веруваа дека емоционалноста, активноста и дружељубивоста се три особини кои ги исполнуваат нивните строги критериуми за димензиите на темпераментот и кои може да се најдат во детството и раното детство и може да се користат за предвидување на подоцнежното однесување

(Zentner &Bates2008).

Теоријата на Ротбарт

Односите помеѓу емоциите и емоционалната регулација лежат во срцето на теоријата на Ротбарт и Дерибери, иако најголем акцент е ставен на неврофизиолошките механизми(Goldsmith et al., 1987).

Според оваа теорија, индивидуалните разлики во одговорот може да се измерат со праг на одговор, време на одговор, интензитет на дадена акција, време на пораст и време за враќање во почетната состојба.Додека, саморегулирањето се однесува на процесите кои ја зголемуваат, намалуваат, одржуваат и реорганизираат структурата на одговорот, било да е тоа на предвидувачки/превентивен или корективен начин(Rothbart & Derryberry, 1981).Често се гледа во однос на формите на самоконтролирано однесување.

Процесите на однесување поврзани со саморегулацијата вклучуваат пристап, избегнување, инхибиција и саморегулација на вниманието(Derryberry & Rothbart, 1988). Однесувањето, темпераментот може да се забележи на сите возрасти како индивидуални разлики во моделите на емоционалност, активност и внимание (Goldsmith et al.,1987).

Ротбарт и нејзините колеги идентификуваа три широки димензии на темпераментот, при што секоја димензија содржи голем број потесни димензии:

(a) Екстраверзија, која вклучува скали како што се позитивно исчекување, активност и барање нови сензации;

(b) Негативна емоционалност, која вклучува страв, лутина-фрустрација и социјална непријатност; и

(c) Реакција на надворешни ситуации, која вклучува аспекти како што се инхибиторна контрола, фокусирање на вниманието и перцептивна чувствителност (Posner & Rothbart, 2007).

Важна претпоставка во овој модел е дека реактивните и саморегулирачките

однесувања се тесно поврзани со неврофизиолошките процеси(Rothbart et al.,2000).Така, на пример, ако некое лице има тенденција да биде чувствително на стресни ситуации и во исто време има силен систем на инхибиција, тој може да страда во социјална ситуација кога треба да влезе во дискусија со странец.Поединците кои се пониски во овие димензии и кои во исто време имаат тенденција да реагираат позитивно, можат да ги доживеат социјалните ситуации како исклучително позитивни и да ги направат овие ситуации позитивни за другите (Goldsmith et al.,1987).

Академски достигнувања

Академските постигања на учениците, особено во 4-то и 5-то одделение, не се само показател за ефективноста на училиштата, туку клучна одредница за иднината на децата конкретно и на нацијата воопшто(Aremu,2004). Академските достигнувања на студентите го привлекоа вниманието на истражувачите, родителите, креаторите на политики и планерите.Adeyemo (2001) нагласи дека главната цел на училиштето е да работи на академско достигнување на учениците. Според Осики (2001), одличните академски достигнувања на децата се она што го очекуваат родителите.

Полот е променлива која е поврзана со академските достигнувања. Различни студии покажаа постоење на различни модели на атрибути кај момчињата и девојчињата.Девојките имаат тенденција да посветуваат повеќе внимание на напорот кога ги објаснуваат своите перформанси (Lightbody et al., 1996), додека момчињата повеќе се повикуваат на способноста за расудување како причина за нивните академски достигнувања (Burgner & Hewstone, 1993).

Разликите во училишните постигања на момчињата и девојчињата генерално се припишуваат на биолошки или културни причини и стереотипи (Клајн, 2004).Според мислењето на Ajila & Olutola (2000), училиштето е одговорно

за искуствата што го сочинуваат животот на поединецот за време на училишните периоди, но родителите и искуствата на поединецот дома играат огромна улога во градењето на личноста на детето и правејќи го детето она што тој или таа е.тоа е.Така, Ichado (1998) заклучил дека средината во која доаѓа ученикот може многу да влијае на неговите перформанси во училиштето.

Во овој труд, академското достигнување е дефинирано како успешност на учениците по конкретни предмети.Академските постигања беа мерени со помош на извештаите на наставниците за академските перформанси на децата по двата главни предмети: албански јазик и математика.Од каде го најдовме нивниот просек и го добивме вкупниот успех на секој ученик.Академските достигнувања беа оценети преку анализа на неговата корелација со димензиите на темпераментот споменатипогоре.

Врската помеѓу темпераментот и академските достигнувања

Истражувањата покажаа дека темпераментот има посебна врска со академските достигнувања и прилагодувањето на училиштето.На пример, децата со висока самоувереност и ниски нивоа на активност имаат тенденција да имаат високи нивоа на академски достигнувања, а децата со ниски нивоа на негативна емоционалност имаат тенденција добро да се приспособат на училиштата (Lavin-Loucks et al.,2006; Martin et al.,1988).

Меѓутоа, интеракцијата помеѓу темпераментот на детето и контекстот во училницата може да влијае и на образовните резултати.Разгледувањето на децата од еколошка перспектива е неопходно за да се согледаат индивидуалните и интерактивните улоги на многуте фактори кои постојат во околината.На пример, студиите покажуваат дека интеракцијата помеѓу темпераментните особини на детето и контекстот во училницата влијае на ставовите, интеракциите и одлуките на наставникот, како и на прилагодувањето на училиштето и академските достигнувања на детето.

Интелигенцијата на детето често се проценува за темпераментните деца со особини кои се перцепирани како позитивни и потценета за децата со особини кои се сметаат за негативни (Pullis&Cadwell,1982). На пример, детето со попреченост е потценето од наставниците, додека децата кои извршуваат тешки задачи се високо оценети од наставниците (Martinetal.,1988). Ставовите на наставниците кон децата со различни темпераменти имаат тенденција да се разликуваат систематски.На пример, Пулис и Кадвел (1982) го испитувале влијанието на темпераментните особини на децата врз стратегиите на наставниците.

Нивните наоди покажаа дека постои конзистентна врска помеѓу темпераментните особини на децата и одлуките на наставниците, односно дека

детето кое може да извршува тешки задачи има помала веројатност да биде надгледувано за несоодветно или нарушувачко однесување отколку дете кое се мачело во однос на должностите.Слично на тоа, Нелсон (1987) открил дека детскиот темперамент е поврзан со времето кое наставникот го поминува со децата, пофалбите и критиките, физичкиот контакт и директивното однесување.

2.МЕТОДОЛОГИЈА

Поврзување помеѓу темпераментот и академските достигнувања

Сеопфатното објаснување на варијансата во академските достигнувања вклучува когнитивни и некогнитивни варијабли. Последново се однесува на широката сфера на личноста, атрибути, вклучувајќи го и темпераментот. Постојните мета-аналитички прегледи се фокусираа само на една категорија на темперамент, додека секундарните анализи вклучија само неколку карактеристики поврзани со темпераментот како некогнитивни предвидувачи на академските достигнувања (Ubulom et al.2016).

Неколку студии објавија дека многу аспекти на темпераментот придонесуваат заедно за училишната изведба во образовен контекст. Според нашите сознанија, ефектот на различните категории на темперамент врз академските достигнувања на децата сè уште не е сумиран. Темпераментот е најраната карактеристика што се појавува кај поединецот и е релативно стабилен во текот на училишните години. Тоа го предиспонира детето да комуницира со околината на одреден начин и е доследен во сите ситуации (Walker et al.2012).

Темпераментот беше концептуализиран на многу начини како:

(1) стил на однесување на детето,

(2) индивидуални разлики во реактивноста и саморегулацијата,

(3) инхибиран или неинхибиран одговор на новина и

(4) модели на емоционалност, активност и дружељубивост.

Имајќи ја предвид меѓузависноста на детските сознанија и емоции, може да се претпостави дека детските темпераменти влијаат на нивното учење и неговите резултати; згора на тоа, според Кеог, на детето му смета способноста да го користи она што го знае.

Така, може да ја сугерира важната улога на темпераментот - меѓу сите некогнитивни детерминанти - во академските достигнувања, што се однесува на „ниво на владеење во училишната работа воопшто или во одредена вештина, како аритметика или читање “ (Zentner et al.2008).

Темпераментните атрибути во образовниот контекст се истражувани речиси еден век. Имаше поддржувачки мислења во врска со неговата вклученост во академскиот успех на студентите, како и скептиците. Сепак, ова конкретно истражување беше спроведено со студенти од колеџ и универзитет. Систематските емпириски студии за темпераментот во училишен контекст започнаа во раните 1980-ти. Keogh et al. нашироко ја поддржа хипотезата дека академските одлуки на наставниците биле под влијание на тие перцепции за темпераментот на учениците, особено во ограничени когнитивни или физички случаи (Thomas & Chess, 1977).

Тие забележаа како темпераментните карактеристики на децата (на пример, ориентација кон задачи, флексибилност и реактивност) влијаеле на перцепциите на наставниците за учениците како „повеќе поучени“или „помалку подучливи“. Слично на тоа, Лернер откри дека адаптацијата на темпераментот на образовните барања води до повисоки академски достигнувања (Shinner et al.2012).

Покрај тоа, Мартин и Холбрук спроведоа студија која јасно покажа како предвидувањето на постигнувањата според темпераментот (активност, расеаност и упорност) го надминува она на интелигенцијата. Во меѓувреме, Мазијаде итн. пронашле некои докази за поддршка на односот на темпераментот со достигнувањата, и Талвар и сор. објави индиректни ефекти помеѓу темпераментот и академските способности. Овие студии беа базирани на интеракцискиот модел на темперамент, кој беше развиен во Њујоршката надолжна студија (NYLS) од Томас и Чес и колегите (Strelau, 2002).

Неодамна, повеќето студии се засноваат на развојниот пристап кон темпераментот. Таа беше претставена и елаборирана од Ротбарт и нејзините колеги. Според него, карактеристиките на темпераментот постојано паѓаат по три димензии. Напорната контрола (ЕК) се карактеризира со регулаторни способности во моторните и когнитивните домени, манифестирани главно преку инхибиторна контрола, фокусирање и поместување на вниманието и перцептивна чувствителност. Негативната афективност (НА) се дефинира главно со тага, страв, гнев, фрустрација и сиромаштија, самозадоволство (Putnam et al.2002).

Хирургијата (SU) главно се карактеризира со висока активност, импулсивност и дружељубивост и ниско ниво на срамежливост. Од перспектива на училишниот успех, ЕК е помалку контроверзна. Студиите го истакнаа неговиот главно позитивен интерфејс со широк опсег на променливи за академски перформанси (Ramsay & Lewis, 2001).

Сепак, имаше и спротивставени наоди. На пример, не беше пронајдена врска помеѓу ЕС и постигањата по читање или математика кај децата од предучилишна возраст. Утврдено е дека насоката на интерфејсот помеѓу и академското достигнување е чувствителна на многу аспекти. Пријавени се негативни асоцијации на со училишната подготвеност кај децата од предучилишна возраст; за учениците од основните училишта, само гневот - не тагата - продуцираше обратна врска со постигнувањата Адолесцентот оценет од наставникот беше поврзан со повисоки оценки по математика, додека самооценет беше неповрзан (Pullis & Cadwell, 1982).

Студиите објавија двоваријантни асоцијации на СУ со училишните достигнувања, на пример, позитивни асоцијации со предакадемски вештини и достигнувања во читањето во прво одделение, заедно со нула корелации со вештините за читање на децата на училишна возраст (Rothbart et al.2006).

Така, постои значителен број на истражувања со прилично неконзистентни наоди за врската помеѓу детскиот темперамент и училишните постигнувања. Затоа, постои потреба да се систематизираат постојните наоди засновани на докази за да се разбере централната тенденција на односот помеѓу темпераментот и академските достигнувања.

Во ова поглавје е претставена процедурата која се следи за собирање и анализа на податоците од оваа студија. Најпрво се воведени прашањата и хипотезите на истражувањето, пристапот на истражувањето, методот и целта (Stelmack et al.1991).

Понатаму, се претставени учесниците, инструментите, начинот на собирање податоци, анализата на податоците, етичките аспекти и ограничувањата на студијата.

Преку ова истражување ќе се обидам да одговорам на овие истражувачки прашања:

1. Дали постои врска помеѓу димензиите на темпераментот и академските достигнувања?
2. Дали постојат полови разлики во темпераментните димензии?

Главна хипотеза: Воден од литературата и моите истражувачки прашања, ги подигнав овие хипотези:

Прашање хипотеза:

H1: Постои врска помеѓу димензиите на темпераментот и учениците достигнувања.

H2: Постојат полови разлики во темпераментните димензии.

Од првата хипотеза ги изведуваме следните подхипотези:

H1a: Колку е повисок пријавениот резултат за позитивните димензии на темпераментот, толку е поголем успехот.

H2a: Колку е поголем резултатот за известување за негативните димензии на темпераментот, толку е помал успехот.

Истражувачки дизајн

Методите на оваа студија се квантитативни, каде за нејзина обработка се потпираме на статистичка анализа. Додека, истражувачкиот пристап кон студијата е корелациски.Целта на овој труд е да ја открие врската помеѓу темпераментот и академските постигања на децата од IV и V одделенија во општина Липјан и Штима во Косово.

Популација

Истражувањето е изработено во општина Липјан и Штиме, популацијата на ова истражување вклучува ученици од IV и V одделенија, исто така опфаќа училишта и од градот и од селото.Изборот на училиштата се вршеше систематски. Во неделен список беа избрани сите училишта од понизок циклус на општина Липјан и Штима и секое шесто училиште, каде од вкупно 34 основни училишта беа избрани 5 училишта, едно од градот и четири од селото.

Избраните училишта во Липјан ќе бидат: Ш.Ф.М.У. „Браќа Фрашери“, Ш.Ф.М.У. „Исмајл Лума“, Ш.Ф.М.У. „Дрита“, Ш.Ф.М.У. „Четирите маченици“.Петте училишта заедно имаат 305 ученици. Избраниот примерок од ова истражување е вкупно 160 ученици од овие пет училишта, 80 ученици од градското училиште од кои 8 паралелни и 80 ученици од селските училишта од кои 8 паралелни.

Овој примерок се определува според табелата „Потребна големина на примерок“, при што по делење на бројот на ученици со бројот на паралели, поделени се по 10 прашалници во секој клас.

Изборот од 10 ученици кои ќе го пополнат овој прашалник беше направен по случаен избор со дистрибуирање на неколку букви, при што беа означени 10 од нив. Оние ученици кои имаа среќа да ги добијат буквите со ознака го пополнија овој прашалник.

Табела 1.*Распределба на прашалници според училиште и паралелка во Липјан-Косово*

	Ш.Ф.М.У.	Ш.Ф.М.У.	Ш.Ф.М.У.	Ш.Ф.М.У.	Ш.Ф.М.У.
Класа	“Браќата Фрашери”	“Исмаил Лума”	“Дрита”	“Идриз Ајети”	“Четирите маченици”
IV	40	10	10	10	10
V	40	10	10	10	10
Вкупно	80	20	20	20	20

Избраните училишта во Штиме ќе бидат: Ш.Ф.М.У. „Емин Дураку“, Ш.Ф.М.У. „Бајрам Цури“, Ш.Ф.М.У. „Ласгуш Порадеци“, Ш.Ф.М.У. „Идриз Ајети“, Ш.Ф.М.У. „Авдула Шабани“. Во училиштата во Штиме има вкупно 260 ученици од 4 и 5 одделение.

Табела 2.*Распределба на прашалници по училиште и паралелки во Штиме-Косово*

	Ш.Ф.М.У.	Ш.Ф.М.У.	Ш.Ф.М.У.	Ш.Ф.М.У.	Ш.Ф.М.У.
Класа	“Емин Дураку”	“Бајрам Цури”	“Ласгуш Порадеци”	“Идриз Ајети”	“Авдула Шабани”
IV	40	10	10	10	10
V	40	10	10	10	10
Вкупно	80	20	20	20	20

Инструмент

Инструментот што се користи во оваа студија е прашалникот, каде што се користени два прашалници:

1. **Демографски прашалник,**кој вклучува лични податоци за учесниците како што се: возраст, пол, место на живеење, класа, училиште, образование на таткото и мајката, професијата на таткото и мајката, социо-економскиот статус, бројот на членови и бројот на деца во семејството.

2. **Прашалник за темперамент**кој се нарекува „Прашалник за темперамент на рано адолесценти“ (“Прашалник за темперамент на ран адолесцент“ - Ревидиран) од Lesa et al., (1999). Овој прашалник се користеше за мерење на темпераментот кај адолесцентите.Прашалникот е во кратка форма, кој вклучува 65 изјави, поделени во 12 димензии кои одразуваат 4 фактори:

I. **Екстраверзија**која вклучува три димензии како што се: **екстроверт, чувствителност на задоволство и чувствителност на перцепција.**

II. **Тешка контрола**која вклучува три димензии како што се: **внимание, контрола на активирање и контрола на инхибиција.**

III. **Негативен афект**која вклучува три димензии како што се: **фрустрација, физичка и вербална агресија, како и депресивно расположение.**

IV. **Вонредна состојба**која вклучува три димензии како што се: **страв, срамежливост и висок интензитет на задоволство.**

Во секоја изјава или изјава се користеше Ликертова скала од 5 точки (1 = воопшто не се согласувам, 5 = целосно се согласувам).Вкупните оценки за вагата беа пресметани со собирање на оценките од соодветните изјави, каде што високите оценки го одразуваат присуството на одредена темпераментна карактеристика.

Прашалникот беше отворен за употреба и помина низ фазите на стандардизација и адаптација од англиски на албански јазик.Адаптацијата и преводот е направена со помош на професорот Др. sc. Слаѓана Анѓелковска. За мерење на веродостојноста се користеше коефициентот на Кронбахов алфа, кој е пријавен дека е α = ,800, овој коефициент е споредлив со многу други истражувања и покажува дека користениот инструмент е многу доверлив.

Начин на обработка на податоци

По изборот на инструментот за реализација на ова истражување, продолживме со работа на терен, каде за да се реализира тоа беше потребно да се добие дозвола од ДКА во општина Липјан и Штима, оваа дозвола ни ја дава право да се спроведе истражувањето во училиштата.Оваа дозвола ја дал деканот на Психолошкиот факултет во Свети Николе.Откако беше обезбедена дозволата, беа направени подготовки за работа на терен.

Податоците се собрани во период од 20 дена, 1 и 20 јуни 2022 година.Првиот и вториот ден собирањето податоци се изврши во училиштата во градот Липјан и Штима, додека вториот ден и другите денови се спроведе во училиштата од селата од овие општини, Липјан и Штима.

Со договор на директорите на училиштата и класните раководители ги дистрибуирав прашалниците каде ги замолив учениците внимателно да ги прочитаат упатствата, максимално искрено да го пополнат прашалникот и да одговорат индивидуално.Времето за пополнување на прашалниците беше неограничено и истите беа собрани веднаш по пополнувањето.

Подолу прикажавме неколку фотографии направени со ученици за време на нашата работа во училиштата кои беа дел од нашето истражување. Фотографиите се направени со волјата на учениците кои доброволно учествуваа во пополнувањето на прашалникот и не ве спречија да се фотографирате за време на нивната работа.

Начин на обработка на податоци

Податоците од ова истражување беа анализирани со Statistical Package of Social Sciences (PSSHS) - верзија 23 и се анализираа веродостојноста, описните податоци, корелациската анализа и Т-тестот.

Етичкиот аспект

За прибирање податоци за ова истражување беше почитувана етиката на истражувањето. Податоците што беа собрани беа доверливи.Тие се користат само за целите на ова истражување и не се објавени или гледани од некој неовластен.Првично беше добиена дозвола од деканатот на Психолошкиот факултет во Свети Николе, преку формулар за согласност потпишан од директорите на петте училишта и од наставниците од паралелките учеснички да се овозможи изработка на прашалникот со учениците.

На студентите им е кажано дека истражувањето е само за студиски цели и нема друга цел.Учеството во пополнувањето на прашалникот беше доброволно и ниту еден учесник не беше принуден да го пополни.

Истражувачки ограничувања

Иако напорот за спроведување на ова истражување беше доста голем, сепак не поминува без некои ограничувања, за кои сме свесни и мора да бидат информирани и земени во предвид.Имавме ограничување во собирањето податоци бидејќи избраниот примерок опфати само мал број училишта во општините Липјан и Штима, исклучувајќи ги учениците од иста возрасна група од другите училишта во овие општини и други општини во Косово и пошироко.Друго ограничување е прашалникот за самопријавување, бидејќи тој не е целосно објективен бидејќи одговорите на учениците зависеле од нивното расположение, од тешкотијата да го разберат прашањето, како и од времето на пополнување на прашалникот.

3. РЕЗУЛТАТИ

Во ова поглавје се претставени резултатите добиени од обработката и анализата на податоците, систематизирани во статистичката програма: Статистички пакет за општествени науки (SPSS) - верзија 23.

3.1 Резултати во општина Липјан

Дескрибтивна анализа

Беа користени описни анализи за испитување на демографските податоци на учесниците во оваа студија.

Вкупниот број на учесници во оваа студија беше 160, од кои 53,1% (N=85) беа мажи и 46,9% (N=75) беа жени. Од вкупниот број учесници, 20,6% (N=33) биле на возраст од 9 години, 54,4% (N=87) биле на 10 години и 25,0% од учесниците (N=40) биле на 11 години. Во однос на местото на живеење на 160 учесници, 53,8% (N=86) од нив живееле во село, додека 46,3% (N=74) живееле во град (Табела 2).

Табела 3.*Распределба на бројки и проценти по возраст, пол, место на живеење*

		N	%
Возраст	9	33	20.6
	10	87	54.4
	11	40	25.0
Полот	Машки	85	53.1
	женски	75	46.9
Населба	село	86	53.8
	град	74	46.3

Ова истражување опфати пет училишта во општина Липјан, каде од 160 учесници, 50,0% (N=80) од учесниците учеа во Ш.Ф.М.У. „Велезери Фрашери“, 12,5% (N=20) студирале во Ш.Ф.М.У „Исмаил Лума“, 12,5% (N=20) во Ш.Ф.М.У „Дрита“, 12,5% (Н. =20) учеле во Ш.Ф.М.У „Идриз Ајети“ и 12,5% (N=20) учеле во Ш.Ф.М.У „Катер Дешмори“. Исто така, во однос на оценката, од 160 учесници, 50,0% од нив биле во IV одделение и 50,0% во V одделение (Табела 3).

Табела 4.*Распределба на бројки и проценти по училиште и класа*

		N	%
Училиште	Браќата Фрашери	80	50.0
	Исмаил Лума	20	12.5
	Дрита	20	12.5
	Идриз Ајети	20	12.5
	Катер Дешмори	20	12.5
Класа	IV	80	50.0
	V	80	50.0

Табелата 4 покажува дека најголем број учесници во однос на образованието на нивниот татко биле децата чие образование на таткото било средно со 59,4% (N=95), потоа децата чие образование на таткото било високо со 30,0% (N=48), додека најмал бројот на учесници се деца чие образование на таткото било основно со 10,6% (N=17).

Што се однесува до образованието на мајката, опишано е дека најмал број учесници биле децата чие образование на мајката било високо со 18,1% (N=29), потоа децата чие образование на мајката било основно со 25,6% (N=41), додека

најголемо број на учесници се деца чие образование на мајката било основно со 56,3% (N=90).

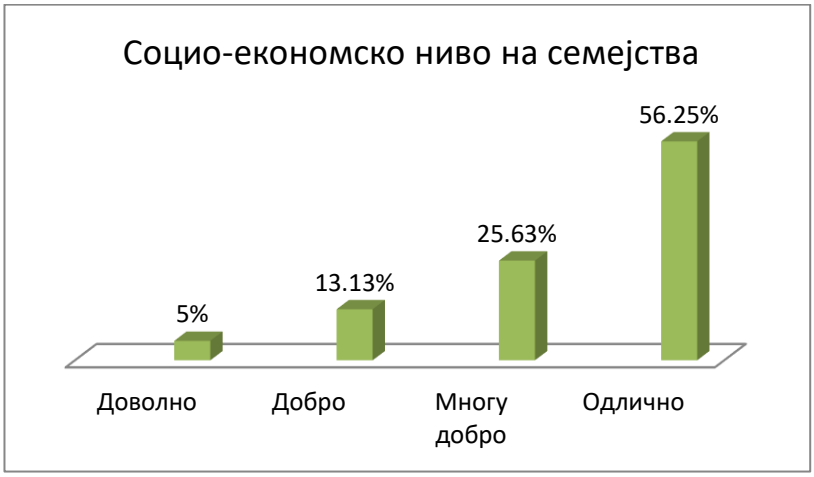
Што се однесува до професијата на родителите, од 160 учесници, само 8,1% од нив (N=13) имале невработен татко, додека 91,9% (N=147) имале вработен татко. Додека пак, во однос на професијата на мајката е забележано спротивно, бидејќи само 27,5% од нив (N=44) имале вработена мајка, додека 72,5% (N=116) имале невработена мајка.

Табела 5.*Распределба на бројки и проценти според образованието на таткото, образованието на мајката, професијата на таткото и професијата на мајката*

		N	%
Образованието на таткото	Основно средно високо	17 95 48	10.6 59.4 30.0
Образованието на мајката	Основно средно високо	41 90 29	25.6 56.3 18.1

Татковата професија	Вработен Невработен	147 13	91.9 8.1
Професијата на мајката	Вработен Невработен	44 116	27.5 72.5

Графиконот 1 покажува дека 81,3% од учесниците припаѓаат на средната класа, 13,1% припаѓаат на богатата класа, 1,3% припаѓаат на сиромашната класа и 4,4% од нив не го знаат социо-економскиот статус на семејството.

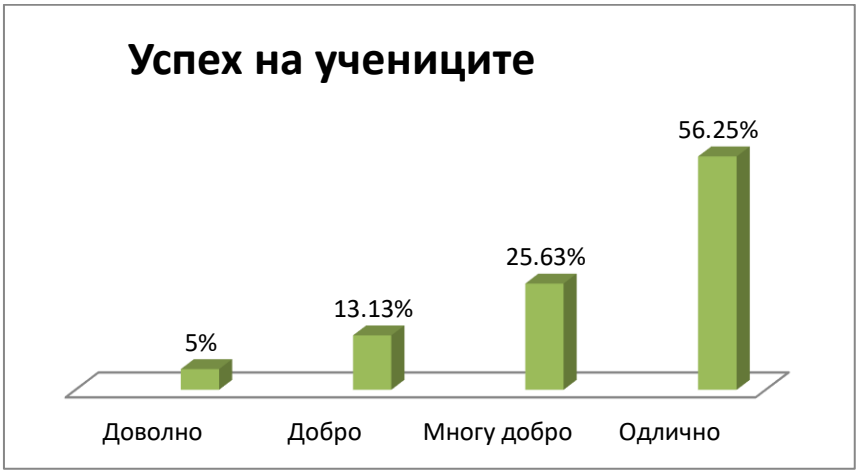

Графикон 1. *Распределба на проценти според социо-економско ниво*

Табела 6. *Број, минимален, максимален и аритметички просек на бројот на членови во семејството и бројот на деца во семејството*

	N	Мин.	Max.	MA
Број на членови во семејството	160	3	13	8
Бројот на деца во семејството	160	1	8	3.

Во табела 5 е претставена дескриптивната анализа на варијаблите како што се: бројот на членови во семејството и бројот на деца во семејството, каде што се анализирани нивниот просек, минимум и максимум.Од вкупно 160 учесници, се покажа дека просечниот број на членови во нивните семејства бил 5,88, каде имало семејства со минимум 3 члена, а најмногу 13 члена.Додека пак, просечниот број на деца во семејството изнесува 3,26, каде има семејства со минимум 1 дете, а најмногу 8 деца.

Графикон 2. *Распределба на бројки и проценти според вкупниот успех на учениците*

Графикон 2 покажува дека од 160 ученици, 5,00% (N=8) имале доволен успех, 13,13% (N=21) имале добар успех, 25,63% (N=41) имале многу добар успех и 56,25% (N=90) имаше одличен успех.

3.2 Резултати во општина Штиме

Дескрибтивна анализа

Беа користени описни анализи за испитување на демографските податоци на учесниците во оваа студија.

Вкупниот број на учесници во оваа студија од општина Штиме изнесува 160, од кои 54,3% (N=87) се мажи и 45,6% (N=73) се жени. Од вкупниот број учесници, 18,7% (N=30) биле на возраст од 9 години, 56,2% (N=90) биле на возраст од 10 години и 25,0% од учесниците (N=40) биле на возраст од 11 години.

Во однос на живеалиштето на 160 учесници, 55,62% (N=89) од нив живееле во селото, додека 44,37% (N=71) живееле во градот (Табела 2).

Табела 7.*Распределба на бројки и проценти по возраст, пол, место на живеење*

		N	%
Возраст	9	30	18.7
	10	90	56.2
	11	40	25.0
Полот	машкиЖ	87	54.3
	енски	73	45.6
населба	Село	89	55.62
	Град	71	44.37

Пет училишта од општина Штиме се дел од ова истражување. Од 160 учесници, 50,0% (N=80) од учесниците студирале на SH.F.M.U. „Емин Дураку“, 12,5% (N=20) учеле во Ш.Ф.М.У „Бајрам Цури“, 12,5% (N=20) во Ш.Ф.М.У „Лашгуш Порадеци“, 12,5% (N=20) учеле во Ш.Ф.М.У „Идриз Ајети“ и 12,5% (N=20) учеле во Ш.Ф.М.У „Авдула Шабани“. Исто така, во однос на часот, од 160 учесници, 50,0% од нив биле во IV-то одделение и 50,0% од V-то одделение (Табела 3).

Табела 8.*Распределба на бројки и проценти по училиште и класа*

		N	%
Училиште	Емин Дураку	80	50.0
	Бајрам Цури	20	12.5
	Ласгуш	20	12.5
	ПорадециИдриз	20	12.5
	Ајети	20	12.5
	Авдула Шабани		
Класа	I	80	50.0
	V	80	50.0
	V		

Табелата 4 покажува дека најголем број учесници во однос на образованието на нивниот татко биле децата чие образование на таткото било средно со 56,87% (N=91), потоа децата чие образование на таткото било високо со 27,5% (N=44), додека најмал број на учесници се деца чие образование на таткото било основно со 15,62% (N=25).

Што се однесува до образованието на мајката, опишано е дека најмал број учесници биле децата чие образование на мајката било високо со 20,62% (N=33), потоа децата чие образование на мајката било основно со 23,75% (N=38), додека најголемо број на учесници се деца чие образование на мајката било основно со 55,62% (N=89).

Што се однесува до занимањето на родителите, од 160 учесници, само 9,37% (N=15) имале невработен татко, додека 90,62% (N=145) имале вработен татко.

Додека пак, во однос на мајчината професија е забележано спротивно, бидејќи само 31,25% од нив (N=50) имале вработена мајка, додека 68,75% (N=110) имале невработена мајка.

Табела 9.*Распределба на бројки и проценти според образованието на таткото, образованието на мајката, професијата на таткото и професијата на мајката*

		N	%
Образованието на таткото	Основно	2	15.6
	средно	5	56.8
	високо	9	27.5
		1	
		4	
		4	
Образованието на	Примарно	3	23.7
	средно	8	55.6

мајката	Високо	8 9 3 3	20.6
Татковата професија	Вработен	145	90.6
	Невработен	15	9.37
Професијата на мајката	Вработен	50	31.25
	Невработен	110	68.75

Подолу ја прикажавме распределбата на процентите според социо-економското ниво, а ако ја прикажеме како процент покажува дека 79% од учесниците припаѓаат на средната класа, 14% припаѓаат на богатата класа, 2% припаѓаат на сиромашната класа и 5% од нив не ја знаат социо-економската положба на семејството.

Табела 10. *Број, минимален, максимален и аритметички просек на бројот на членови во семејството и бројот на деца во семејството*

	N	Min.	Max.	MA
Број на членови во семејството	160	4	12	8
Бројот на деца во семејството	160	1	6	3.5

Во табела 5 е претставена дескриптивната анализа на варијаблите како што се: бројот на членови во семејството и бројот на деца во семејството, каде што се анализирани нивниот просек, минимум и максимум.Од вкупно 160 учесници, се покажа дека просечниот број на членови во нивните семејства е 8, со минимум 4 члена и максимум 12 члена. Додека пак, просечниот број на деца во семејството бил 3,5, каде имало семејства со минимум 1 дете, а најмногу 6 деца.

Во нашето истражување ја анализиравме и распределбата на бројките и процентите според вкупниот успех на учениците од 160 ученици, од кои 6,87% (N=11) имале доволен успех, 11,25% (N=18) имале добар успех, 27,5 % (N=44) имале многу добар успех и 54,37% (N=87) имале одличен успех.

Докажувања на хипотези

H1: За да се види врската помеѓу темпераментот и успехот на учениците, користена е биваријатна корелациска анализа со Спермановиот коефициент и резултатите беа пријавени на следниов начин:

Табела 11.*Корелациона анализа помеѓу димензиите на темпераментот (фрустрација, перцептивна чувствителност, срамежливост, агресивност, екстраверзија, депресивно расположение) и успехот на учениците*

Скали на EATQ-R		Успех на учениците
Фрустрацијата	P	.110
	Стр	.166
Чувствителност на перцепцијата	P	.068
	Стр	.391
Страв	P	-.077
	Стр	.330
Агресија	P	-.025
	Стр	.758
Екстровертност	P	.102
	Стр	.199
Депресивно расположение	P	.013
	Стр	.873

Како што може да се види во табелата 11, резултатите од корелацискатa анализа покажуваат дека димензиите на темпераментот како што се: фрустрација, чувствителност на перцепција, срамежливост, агресивност, екстраверзија и депресивно расположение немаат статистички значајна врска со „Успехот на учениците “.

H1a: Табела 12.*Корелациска анализа помеѓу димензиите на темпераментот (задоволство, страв, висок интензитет на задоволство, контрола на активирање, внимание, контрола на инхибиција) и успех*

Скали на EATQ-R		Успех на учениците
Чувството на задоволство	p	.098
	стр	.216
Страв	p	.109
	стр	.169
Висок интензитет на задоволство	p	-.102
	стр	.198
Контрола на активирање	p	-.029
	стр	.718
Внимание	p	.034
	стр	.671
Контрола на инхибиција	p	.073
	стр	.356

Табелата 12 покажува и дека димензиите на темпераментот како што се: чувствителност на задоволство, страв, висок интензитет на задоволство, контрола на активирање, внимание и контрола на инхибиција немаат статистички значајна врска со „Успехот на учениците“.

H2: За да видам дали има полови разлики во димензиите на темпераментот, ја користев анализата на Т-тест, каде што резултатите го покажуваат следново:

Табела 13.*Т-тест анализа помеѓу димензиите на темпераментот и полот.*

	Полот					
	Женски		машки			
	M	SD	M	SD	t	P
Агресија	10.14	4.02	11.00	4.47	1.26	.209
Депресивно расположение	14.10	3.67	13.82	3.61	-.491	.624
Чувството на задоволство висок	22.57	2.29	21.40	3.43	-2.50	.013
интензитет на задоволство	17.50	4.09	18.84	4.20	2.03	.043
Инхибиторна контрола	15.06	2.90	16.31	3.75	2.33	.021
Фрустрацијата	22.14	6.15	22.30	7.26	1.48	.882
Чувствителност на перцепцијата	12.93	3.19	12.47	3.51	-.867	.387

Страв	9.30	3.42	9.45	3.95	.258	.797
Екстровертност	19.88	3.56	19.74	3.31	-.255	.799
Страв	21.74	5.18	21.08	4.66	-.853	.395
Контрола	15.21	3.59	15.15	3.92	-.101	.920
Внимание	19.36	3.27	19.36	3.27	.686	.494

Според податоците од табела 13, забележуваме дека постојат значителни разлики меѓу половите во известувањето за чувствителноста и задоволството t (158) = -2,50, p = ,013, каде жените пријавиле поголемо задоволство (M = 22,57, SD = 2,29) во однос на мажите (M = 21,40, SD = 3,43).

Исто така, високиот интензитет на задоволство во однос на полот има значајни разлики t(158) = 2,03, p = ,043, иако жените пријавиле помалку висок интензитет на задоволство (M = 17,50, SD = 4,09) во однос на мажите (M = 18,84, SD = 4,20).

Исто така, објавено е дека постојат значајни разлики помеѓу половите во известувањето за инхибиторна контрола t (158) = 2,33, p = ,021, иако мажите пријавиле повеќе инхибиторна контрола (M = 16,31, SD = 3,75) во споредба со жените (M = 15,06, SD = 2,90).

H2a:Додека, како и за другите конструкции на темпераментот, како што се агресивност, депресивно расположение, фрустрација, чувствителност на перцепција, срамежливост, екстраверзија, страв, контрола на активирање и внимание, забележано е дека нема значајни разлики меѓу половите.

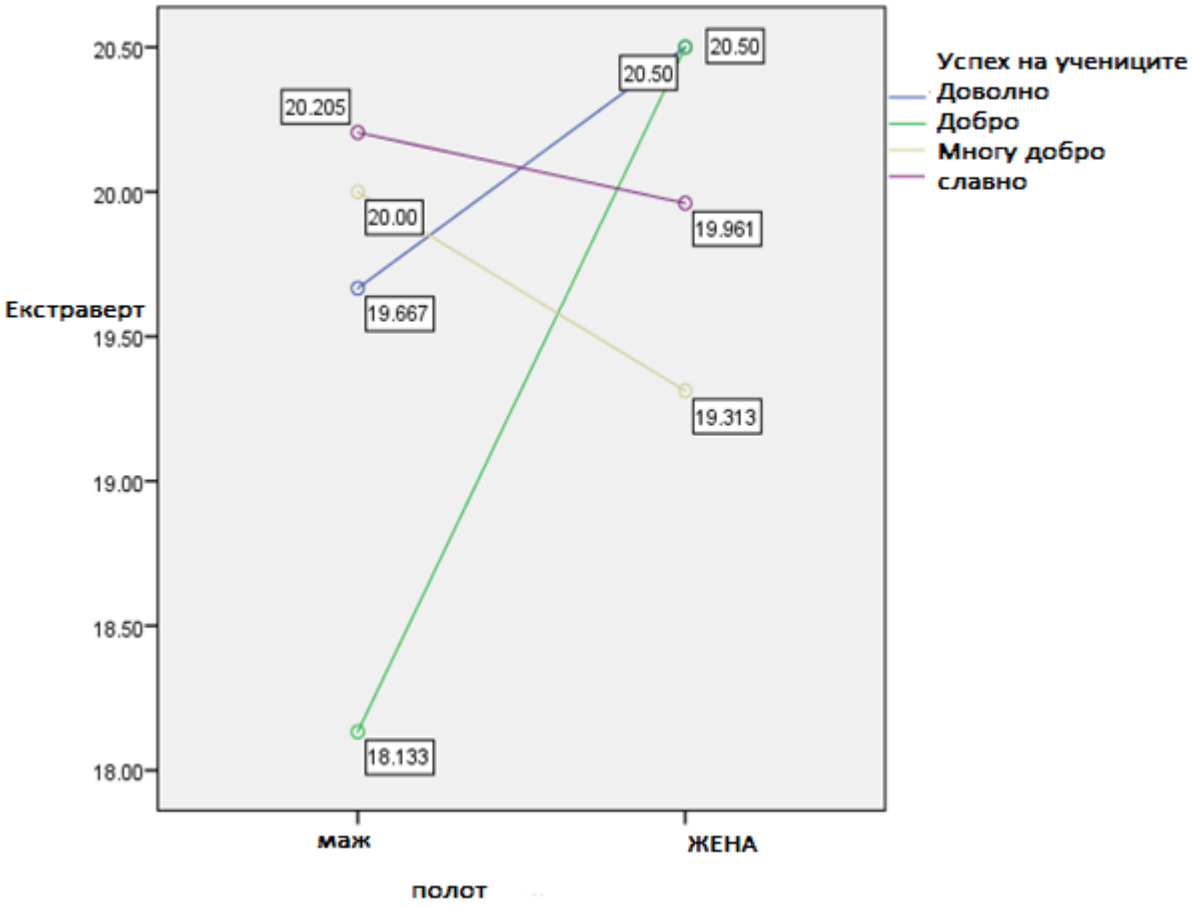
Тоа значи дека постојат делумни полови разлики во димензиите на темпераментот бидејќи разлики се пријавени само во овие темпераментни димензии како што се: чувствителност на задоволство, висок интензитет на задоволство и инхибиторна контрола.

Ова укажува дека мажите доживуваат поголемо задоволство и инхибиторна контрола од жените.Додека, жените доживуваат повисоко ниво на чувствителност на задоволство од мажите.

Други наоди

Подолу се дадени некои други интересни наоди од студијата помеѓу темпераментот и академските достигнувања.

Во графиконот, користен е двонасочен тренд за анализа на полот и успехот на учениците во однос на степенот на екстраверзија, а резултатите го покажуваат следново:

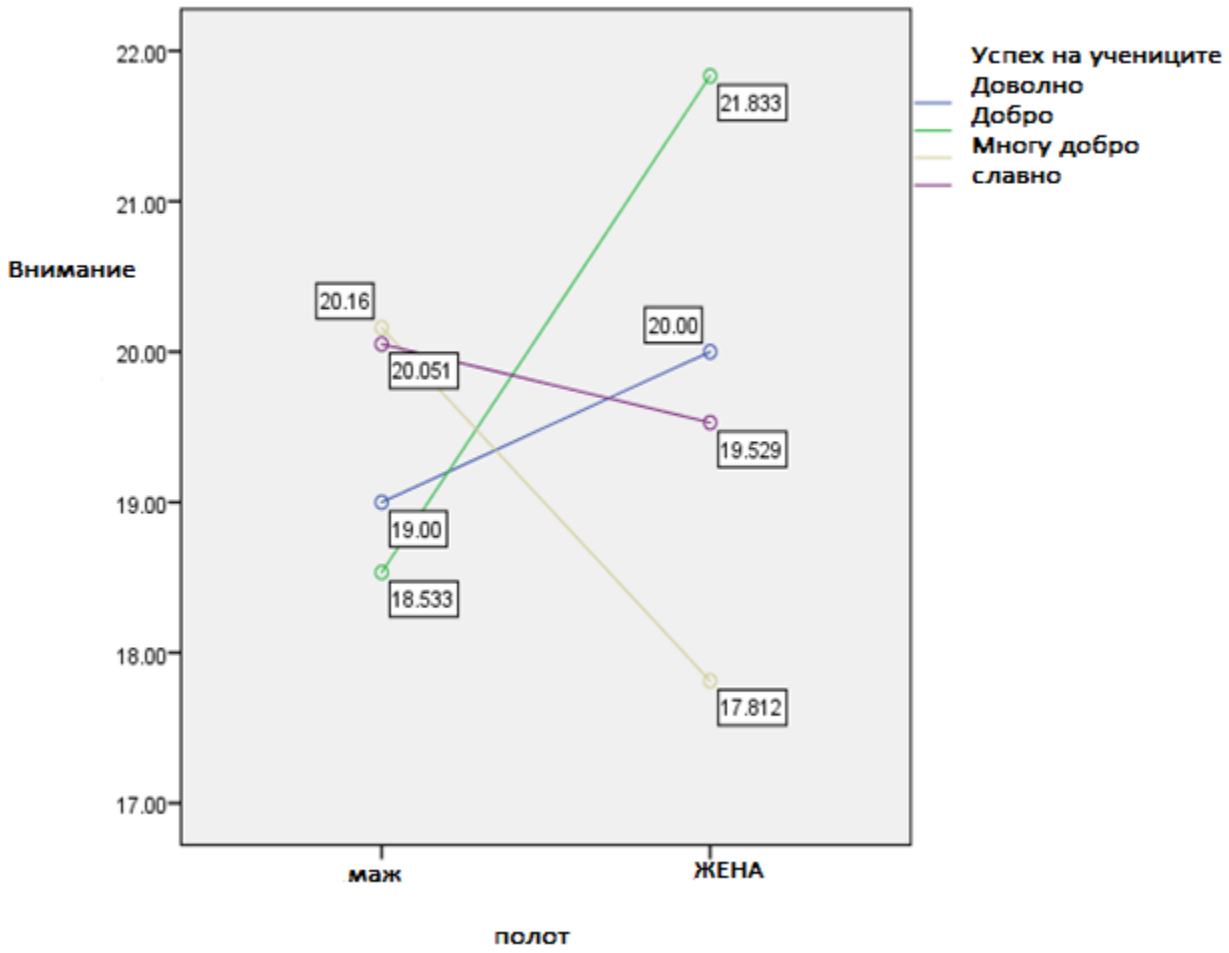

Графикон 3. *Графички приказ на степенот на екстраверзија поврзан со полот и успехот на учениците*

F(4)=.868, p=.459, π^2=.017. Гледајќи го значењето, гледаме дека не постојат значајни разлики помеѓу полот и успехот во степенот на екстраверзија, и покрај фактот што во графиконот погоре, гледаме дека жените имаат поголема тенденција да бидат екстравертни од мажите, со исклучок на „Одличен успех“ дека нема многу разлика.

Додека во „Доволно“ девојките се поекстровертни и имаат поголем успех. Од овој графикон, разбираме дека жените кои се екстровертни имаат поголем успех од екстровертните мажи.

На графиконот е користен двонасочен тренд за анализа на полот и успехот на учениците во однос на нивото на внимание, а резултатите го покажуваат следново:

Графикон 4. *Графички приказ на степенот на внимание со полот и успехот на учесниците*

F(4)=2.72,p=.046,π^2=.051.Гледајќи го значењето, гледаме дека постојат значителни разлики помеѓу полот и успехот во степенот на внимание.

Од графиконот погоре, гледаме дека жените со „добар“ успех имаат поголема тенденција на внимание од мажите.Додека пак, мажите со „Многу добар“ успех имаат поголема тенденција на внимание, за разлика од девојчињата. Што се однесува до оценките „Одлично“ и „Доволно“, нема многу разлики.

4. Дискусија

Во ова поглавје се елаборирани дискусиите за резултатите добиени од оваа студија, покажувајќи дали покренатите хипотези се докажани или отфрлени.

Овие резултати се споредуваат со наодите од други студии со слична тема, преземени во различни културни контексти.

Првата хипотеза, која го разработува главното прашање на оваа студија, имаше за цел да ја докаже врската помеѓу димензиите на темпераментот и академските достигнувања.Преку анализа на биваријатна корелација со Спермановиот коефициент, беше откриено дека не постои поврзаност на статистичка значајност помеѓу димензиите на темпераментот и академските достигнувања.

И врз основа на резултатите од оваа студија, гледаме дека покренатата хипотеза е отфрлена.Сепак, овој резултат не беше конзистентен со резултатите од прегледаните студии бидејќи други студии покажуваат значајна корелација помеѓу димензиите на темпераментот и академските достигнувања.Според претходните истражувања (Martin & Holbrook, 1985; Martin et al. 1988) беше откриено дека димензиите на детскиот темперамент се значително корелирани со академските достигнувања.

Индивидуалните разлики на децата, како и ефективноста на нивните наставници во промовирањето на соодветноста на потребите на децата се многу важни фактори кои влијаат на академските достигнувања (Al-Hendwai & Reed, 2012).

Бидејќи од хипотезата 1 гледаме дека не постои поврзаност на статистичка значајност помеѓу димензиите на темпераментот и академските достигнувања, тогаш се отфрлаат двете подхипотези произлезени од првата хипотеза, кои беа:

- *Колку е поголем резултатот за известување за позитивните димензии на темпераментот, толку е поголем успехот.*

• *Колку е поголем резултатот за известување за негативните димензии на темпераментот, толку е помал успехот.*

Но, другите наоди го покажуваат спротивното, дека сите позитивни димензии на темпераментот имаат позитивна корелација со успехот на учениците и сите негативни димензии на темпераментот имаат негативни корелации со успехот.

Според наодите на Walker & Henderson (2012), конкретно негативните темпераментни реакции како што се срамежливост, фрустрација, агресија, депресивно расположение и страв се негативно поврзани со академските достигнувања додека тешката контрола како што се вниманието, контролата на активирање и инхибиторната контрола е позитивно поврзана со академските достигнувања.

Втората хипотеза имаше за цел да докаже дали постојат полови разлики во димензиите на темпераментот и со помош на Т-тест анализата беше докажано дека постојат делумни полови разлики во димензиите на темпераментот бидејќи разлики се пријавени само во овие димензии на темпераментот. како што се: чувствителност на задоволство, висок интензитет на задоволство и инхибиторна контрола.

Ова покажува дека мажите доживуваат поголем интензитет на задоволство и инхибиторна контрола од жените, додека жените доживуваат повисоко ниво на чувствителност на задоволство од мажите.Додека, во однос на другите конструкции на темпераментот како што се: агресивност, депресивно расположение, фрустрација, чувствителност на перцепција, срамежливост, екстраверзија, страв, контрола на активирање и внимание, забележано е дека нема значајни разлики меѓу половите.

Но, резултатите од студијата спроведена од Else-Quest, Goldsmith & Van Hulle (2006) покажаа различни модели во секој темпераментен фактор. Факторот Тешка контрола на темпераментот покажа постојан доказ за поголема способност на девојчињата да го регулираат вниманието и импулсите, во согласност со поголемата инциденца на момчињата за екстернализирање проблеми со однесувањето.

Факторот на темпераментот на негативна афективност покажа само занемарливи родови разлики, што покажува дека момчињата и девојчињата не се разликуваат во степенот до кој се тешки, емотивни или можни.Појавниот фактор покажа многу мали разлики меѓу половите, што генерално укажува дека момчињата се малку поактивни, помалку стравични и доживуваат поголемо задоволство од висок интензитет од девојчињата.

5. Заклучок

.Во ова поглавје накратко се претставени заклучоците до кои се дојде по анализа на собраните податоци и дискусија за наодите.

Оваа студија имаше за цел да ја истражи врската помеѓу темпераментот и академските постигања на децата од IV и V одделение во општина Липјан и Штиме.

За реализација на мерењата на оваа студија користен е инструментот кој се покажа дека има доста задоволителна сигурност.

Наодите од оваа студија покажаа дека не постои врска помеѓу темпераментот и академските достигнувања, што беше потврдено со биваријатна корелација анализа со Спермановиот коефициент дека не постои корелација на статистичка значајност помеѓу димензиите на темпераментот и академските достигнувања, иако прегледаните наоди од истражувањето докажаа спротивното, дека постои значајна врска помеѓу темпераментот и академските достигнувања.

Исто така, наодите од оваа студија покажаа дека постојат делумни родови разлики во темпераментните димензии бидејќи разлики се пријавени само во овие темпераментни димензии како што се: чувствителност на задоволство, висок интензитет на задоволство и инхибиторна контрола, што значи дека мажите доживуваат поголем интензитет на задоволство, високо ниво на задоволство и инхибиторна контрола за разлика од жените, додека жените доживуваат повисоко ниво на чувствителност на задоволство од мажите.

6.Користена литература

1. Adeyemo,D.A.(2001).Teachers'jobsatisfaction,jobinvolvement,careerandorganizationalcommitmentsascorrelatesofstudent-cademicperformance.*NigerianJournal of Applied Psychology*, 6 (2), 126–135.

2.Ajila, C., & Olutola, A. (2000). Impact of parents' socio-economic status on universitystudents'academicperformance.*IfeJournalofEducationalStudies*,7(1),31-39.

3. Al-Hendawi, M. (2013). Temperament, school adjustment, and academic achievement:existing research and future directions. *Educational Review*, 65(2), 177-205. Doi:10.1080/00131911.2011.648371

4. Al-Hendawi, M., & Reed, E. (2012). Educational Outcomes for Children At-Risk: TheInfluence of Individual Differences in Children's Temperaments.*InternationalJournalofSpecialEducation*,27(2),64-74.:https://eric.ed.gov/?id=EJ982861

5.Aremu,A.O.(2004).Psychologicalandsociologicaldeterminantsofacademicachievement of Nigerian adolescents. *IFE PsychologIA: An International Journal*,12(2),150-162.

6.Berk, L. E. (2013). Child Development (9th ed.). Boston, MA: Pearson. Marrë nga:https://www.academia.edu/37588507/_PDF_nle-Child-Development-9th-Edition-By-Laura-E-Berk-Ebook_PDF.pdf

7.Buss, A. H.,& Plomin, R. (1984). Theory andmeasurement of EAS.*Temperament:Earlydeveloping personality traits*, 84-104.

8.Buss,A. H.,&Plomin,R.(1986).TheEASApproachtoTemperament.Në R.Plomin,& J.Dunn(Red.),*TheStudyofTemperament:Changes,ContinuitiesandChallenges* (fq. 67-80). Hillsdale:LawrenceErlbaum Associates,.

9.Burgner, D., & Hewstone, M.(1993). Young children'scausal attributionsfor successand failure: 'Self-enhancing'boys and 'self-derogating' girls. *British Journal ofDevelopmentalPsychology*,11(2),125-129.Doi:10.1111/j.2044-835X.1993.tb00592.x

10.Clark, L. A., Watson, D., & Mineka, S. (1994). Temperament, personality, and the moodandanxietydisorders.*JournalofAbnormalPsychology*,103(1),103–116.doi:10.1037/0021-843x.103.1.103

11.Rocha,L.,&Linhares,M.B.M.(2013).TemperamentodeCriançaseDiferençasdeGênero.*Paidéia(RibeirãoPreto)*,23(54),63–72.Doi:10.1590/1982-43272354201308

12.Derryberry,D.,& Rothbart, M. K. (1988). Arousal, affect, andattention as componentsof temperament. *Journal of personality and social psychology*, 55 (6), 958-966.Doi:10.1037/0022-3514.55.6.958

13.Duckworth, A. L., & Allred, K. M. (2012). Temperament in the classroom. In M. Zentner& R. L. Shiner (Eds.), *Handbook of temperament* (pp. 627-644). New York, NY,US: The Guilford Press. Marrë nga: https://psycnet.apa.org/record/2012-22484-030

14.Else-Quest, N. M., Hyde, J. S., Goldsmith, H. H., & Van Hulle, C. A. (2006). Genderdifferences in temperament: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 132(1), 33–72. doi:10.1037/0033-2909.132.1.33

15.Goldsmith, H. H., Buss, A. H., Plomin, R., Rothbart, M. K., Thomas, A., Chess, S., ... &McCall, R. B. (1987). Roundtable: What is temperament? Four approaches. *Childdevelopment*,505-529. Doi: 10.2307/1130527

16.Hoti,A., *Psikologjiepersonalitetit*,Tiranë, 2012,fq. 88.

17.Ichado, S. M. (1998). Impact of broken home on academic performance of secondaryschoolstudentsinEnglishLanguage.*JournalofResearchinCounselingPsychology*,4(1), 84-87.

18.Kagan, J.(1994). Galen's prophecy: Temperament in human nature. New York: BasicBooks,*PsychologyintheSchools*,32(4),332-334.Doi:10.1002/1520-6807(199510)32:4<332

19.Klein,J.(2004).Whoismostresponsibleforgenderdifferencesinscholasticachievements: pupils or teachers?. *Educational Research*, 46(2), 183-193. Doi:10.1080/0013188042000222458

20.Lavin-Loucks,D. (2006). *Theacademicachievement gap*.Dallas:J.McDonald.

21.Lightbody, P., Siann, G., Stocks, R., & Walsh, D. (1996). Motivation and attribution atsecondary school: The role of gender. *Educational Studies*, 22(1), 13-25. Doi:10.1080/0305569960220102

22.Martin, R. P., & Holbrook, J. (1985). Relationship of Temperament Characteristics to theAcademic Achievement of First-Grade Children. Journal of PsychoeducationalAssessment,3(2), 131–140. doi:10.1177/073428298500300204

23.Martin, R. P., Drew, D., Gaddis, L., & Moseley, M. (1988). Prediction of elementaryschoolachievementfrompreschooltemperament:Threestudies.*SchoolPsychology Review*, 17(1), 125–137.:https://psycnet.apa.org/record/1988-21805-001

24.Mullola,S.(2012).TeachabilityandSchoolAchievement:*IsStudentTemperament Associated with School Grades?*. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/37561

25.Murtezani, L. (2006). *Psikologjia e zhvillimit: një shqyrtim përmbledhës*. Tetovë: Çabej,fq.148-152.

26.Nelson,J.N.(1987).Childtemperament,genderandteacher-childinteractions:Anobservational study. *Early Child Development and Care*, 29 (3), 343-365. Doi:10.1080/0300443870290310

27.Osiki,J.O.(2001).Effectsofremedialtrainingprogrammeonthemanagementoflearning acquisition defectivenessand poor study habits problems of selectedsubjects in a community grammar school. *Nigerian journal of applied psychology*,6(2),107-115.

28.Park, B., & Rothbart, M. (1982). Perception of out-group homogeneity and levels ofsocial categorization: Memory for the subordinate attributes of in-group and out-group members. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(6), 1051-1068.Doi:10.1037/0022-3514.42.6.1051

29.Pekdogan, S., & Kanak, M. (2016). A Qualitative Research on Active Learning Practicesin Pre-School Education. *Journal of Education and Training Studies*, 4(9), 232-239. Doi:10.11114/jets.v4i9.1713

30.Posner, M. I., & Rothbart, M. K. (2007). *Educating the human brain*. Washington, DC:AmericanPsychological Association,fq.19-20. Doi: 10.1037/11519-000

31.Pullis, M. & Cadwell, J. (1982). The influence of children's temperament characteristicson teachers' decision strategies. *American Educational Research Journal*, 19(2),165-181.Doi: 10.3102/00028312019002165

32.Putnam,S.P.,Sanson,A.V.,&Rothbart,M.K.(2002).Childtemperamentandparenting. In M. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Vol. 1. Children andparenting* (2nd ed., pp. 255–277). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates,Inc.

33.Ramsay,D.,&Lewis,M.(2001).Temperament,Stress,andSoothing.NëT.D.Wachs,&G.A.Kohnstamm(Red.),*TemperamentinContext*(fq.23-42).Mahwah:LawrenceErlbaum Associates, fq. 23.

34.Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., & Evans, D. E. (2000). Temperament and personality:originsandoutcomes.*Journalofpersonalityandsocialpsychology*,78(1),122-135.:https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10653510

35.Rothbart, M. K., & Bates, J. E. (2006). Temperament. In W. Damon & R. Lerner (SeriesEds.), & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology, Vol. 3. Social,emotional,andpersonalitydevelopment*(6thed.,pp.99-166).New York: Wiley.

36.Rothbart, M. K., & Derryberry, D. (1981). Në Development of individual differences intemperament. M. E. Lamb, & A. L. Brown (Red.), *Advances in developmentalpsychology*.Hillsdale, NJ: Erlbaum. fq.51-52.

37.Stelmack, R. M., & Stalikas, A. (1991). Galen and the humour theory of temperament.*PersonalityandIndividualDifferences*,12(3),255-263.Doi:10.1016/0191-8869(91)90111-n

Strelau,J.(2002).Temperament:*APsychologicalPerspective*.NewYork:KluwerAcademicPublishers, fq.104.

38.Shinner,R.L.,Buss,K.A.,McClowry,S.G.,Putnam,S.P.,Saudino,K.J.,&Zentner,

M. (2012). What Is Temperament Now?Assessing Progress in TemperamentResearchontheTwenty-FifthAnniversary ofGoldsmithetal.(1987).*ChildDevelopmentPerspectives*,6(4),436–444.Doi:10.1111/j.1750-8606.2012.00254.x

39.Thomas,A.,Chess,S.,Birch,H.,Hertzig,M.,&Korn,S.(1963).*Behavioralindividuality in early childhood*. New York: New York University Press. Doi:10.1037/14328-000

40.Thomas,A.,&Chess,S.(1977).*Temperamentanddevelopment*.Oxford,England:Brunner/Mazel.Marrënga:https://psycnet.apa.org/record/1978-03178-000

41.Ubulom, WJ, Abam, AS, & Dambo, BI (2016). Temperament as a Correlate of AcademicAchievement in Junior Secondary School Basic Technology. *International J. ofInnovative Social Sciences& Humanities Research*, 4(1), 40-47.:http://seahipaj.org/journals-ci/mar-2016/IJISSHR/full/IJISSHR-M-4-2016.pdf

42.Viljaranta,J.,Aunola,K.,Mullola,S.,Virkkala,J.,Hirvonen,R.,Pakarinen,E.,&Nurmi, J. E. (2015). Children's temperament and academic skill developmentduring first grade: Teachers' interaction styles as mediators. *Child development*,86(4),1191-1209. Doi: 10.1111/cdev.12379

43.Walker, O. L., & Henderson, H. A. (2012). Temperament and social problem solvingcompetenceinpreschool:Influencesonacademicskillsinearlyelementaryschool.*SocialDevelopment*,21(4),761-779.Doi:10.1111/j.1467-9507.2011.00653.x

44.Zentner,M.,&Bates,J.E.(2008).Childtemperament.*EuropeanJournalofDevelopmentalScience*,2, 2-37.

АнексА
<u>формулар за согласност</u>

Прилози

Меѓународен Славјански
Универзитет
“Гаврило Романович Державин”
Свети Никола

ПСИХОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

формулар за согласност

Почитуван господине/госпоѓо,

Факултетот за психологија, во организација на студиите, предвидува изработка на тезата.Во овој контекст, избрав да го развијам ова истражување: „Поврзаноста на темпераментот со академските постигања на децата во IV и V одделенија во општина Липјан и Штима во Косово“.

Формуларот е даден за да се согласите да бидете дел од истражувањето. Ве уверуваме дека податоците собрани во оваа студија ќе се користат само за целите на оваа студија.Можете да изберете да учествувате анонимно или доверливо.Го почитуваме вашиот избор.

Имајќи доверба и почитувајќи ја соработката со Вас, Ви благодариме.

Ве молиме потпишете ја вашата потврда. Обезбедувач на формулариКопија од оваа потврда останува со вас.

---------- ----------

Ви благодарам**!**

АнексВ

Меѓународен Славјански Универзитет
“Гаврило Романович Державин”
Свети Никола

ПСИХОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Прашалник заучениците

Почитувани учесници,

Овој прашалник ќе се користи за да се искористи одбраната на темата за диплома на магистерско ниво.Ве молиме бидете колку што е можно поискрени и фер во вашите одговори.Исто така, ве замолувам да ги пополните сите прашања од прашалникот, бидејќи доколку некое прашање остане празно, тогаш прашалникот не е валиден или употреблив.Однапред ви благодариме за вашето учество и придонес во ова истражување!

Името на лицето кое го пополнува прашалникот: _____

Возраст:_____

полот: маж ☐ ЖЕНА ☐

населба:село ☐ град ☐

Која е вашата вера? муслиман☐ католички☐ православна☐ Друго☐

Класа: _____

Колку години образование има таткото? ☐ ☐ ☐

ПРИМАРНОСредно високо

Колку години образование има мајката?ПРИМАРНО☐ Средно☐ високо☐

Која е професијата на таткото?……..Вработен☐

Невработен**Која е професијата на мајката?**……...Вработен☐

Невработен**Кое е економското и социјалното ниво на вашето семејство според вас:**

имаше☐ Просечна☐Сиромашните☐Многу сиромашно☐ Не знам ☐

Колку членови на семејството живеат заедно?

_____**Колку си детски?**

_____

УПАТСТВА

Ве молиме прочитајте ја секоја реченица и заокружете ја онаа што најдобро се однесува на вас користејќи ја скалата подолу!

1 2 3 4 5

Не се согласувам Не се согласувам Неутрално Се согласувам Воопшто се согласувам Не се согласувам

	Колку е вистинита секоја изјава за вас??	**Воопшто не се согласувам**	**Јас не се согласувам**	**Неутрален**	**се претплатите**	**Потполно се согласувам**
1.	Можам лесно да се концентрирам кога извршувам задачина куќата.	1	2	3	4	5
2.	Се чувствувам прилично среќен во најголем делголем на денот.	1	2	3	4	5
3.	Среќен сум ако одам во град други.	1	2	3	4	5
4.	Сакам да чувствувам топол здив на моето лице.	1	2	3	4	5
5.	Ако сум лут на некого, имам тенденција да кажувам работи што ќе го повредатнивните чувства.	1	2	3	4	5
6.	Ги забележувам и најмалите промени што се случува околу мене, како на пример светлината да станува посветла во собата.	1	2	3	4	5
7.	Тешко ми е да ги завршам работите на време.	1	2	3	4	5
8.	Се чувствувам срамежливо со децата спротивниот пол.	1	2	3	4	5
9.	Кога сум нервозен, фрлам или кршам работи.	1	2	3	4	5
10.	Тешко ми е да ги отворам подароци пред време.	1	2	3	4	5
11.	Изгледа дека моите пријатели се задоволни од мене самите себе повеќе од мене.	1	2	3	4	5
12.	Имам тенденција да забележувам мали променишто другите луѓе не го забележуваат.	1	2	3	4	5
13.	Ако навистина го чувствувам лут на некого, можам да го удрам.	1	2	3	4	5
14.	Кога некој ќе ми каже да престанам да правамнешто, лесно ми е да престанам.	1	2	3	4	5
15.	Се чувствувам срамежливо да запознавам нови луѓе.	1	2	3	4	5

16.	Уживам да слушам птичја песна.	1	2	3	4	5

17.	Сакам да можам да ги споделам моите лични размислувања со некој друг.	1	2	3	4	5
18.	Јас правам нешто што ме радува, претходнода ги извршувам задачите дури и кога не морам да ги извршувам.	1	2	3	4	5
19.	Не би сакал да живеам во голем град, дури и да е безбеден.	1	2	3	4	5
20.	Честопати е потребно само малку да се преправате дека плачете.	1	2	3	4	5
21.	Многу се плашам од звуци.	1	2	3	4	5
22.	Имам тенденција да бидам груб кон луѓе кои не ги сакам	1	2	3	4	5
23.	Сакам да гледам во облаците на небото.	1	2	3	4	5
24.	Можам да забележам дали другата личност е лута по нивните изрази.	1	2	3	4	5
25.	Ме блокира кога се обидувам да се јавамтелефон и линијата е зафатена.	1	2	3	4	5
26.	Колку повеќе се обидувам да се спречам да правам нешто што не сакам, толку повеќе сакам да го направам тоа.	1	2	3	4	5
27.	Сакам да ги гушкам луѓето што ги сакам.	1	2	3	4	5
28.	Брзото скијање е страшно за мене.	1	2	3	4	5
29.	Јас сум полут од било кога другите луѓе забележуваат.	1	2	3	4	5
30.	Ако имам тешка задача за него готово, почнувам веднаш.	1	2	3	4	5
31.	Ќе направам се за да помогнам некому тоа ми е важно.	1	2	3	4	5
32.	Се плашам да возам со личност која сака да забрзува.	1	2	3	4	5
33.	Сакам да гледам дрвја и да шетам околу нив.	1	2	3	4	5
34.	Тешко ми е да ги преместувам работите кога одам од едно во друго одделение на училиште.	1	2	3	4	5
35.	Се грижам за моето семејство кога не сум со нив.	1	2	3	4	5
36.	Премногу ми е досадно ако сакам да го направам тоа нешто и моите родители не ми дозволуваат.	1	2	3	4	5
37.	Жал ми е кога многу работи тргнуваат наопаку.	1	2	3	4	5
38.	Кога се обидувам да учам, ми е тешко Се концентрирам кога има бучава.	1	2	3	4	5

39.	Домашната работа ја завршувам пред време.	1	2	3	4	5

40.	Се грижам ако западнам во неволја	1	2	3	4	5
41.	Јас сум добар во следење на некои работи што се случуваат околу мене.	1	2	3	4	5
42.	Не би се плашел да пробам еден опасни спортови како нуркање во длабоко море.	1	2	3	4	5
43.	Лесно ми е да чувам тајна.	1	2	3	4	5
44.	Важно ми е да имам блиски односи со други луѓе.	1	2	3	4	5
45.	Јас сум срамежлив.	1	2	3	4	5
46.	Се нервирам поради некои од децата на училиште кои туркаат други деца и фрлаат книги наоколу.	1	2	3	4	5
47.	Се лутам кога треба да престанам да правамнешто во што уживам.	1	2	3	4	5
48.	Не би се плашел да пробам нешто како планинарење.	1	2	3	4	5
49.	Сакам да ги правам работите во последен момент.	1	2	3	4	5
50.	Кога сум навистина вознемирен со некој пријател,имам тенденција да се нафрлам на него.	1	2	3	4	5
51.	Загрижен сум дали моите родители ќе умрат или ќе ме остават.	1	2	3	4	5
52.	Сакам да одам на места каде што има голема гужва и многу возбуда.	1	2	3	4	5
53.	Не сум срамежлив.	1	2	3	4	5
54.	Јас сум доста топла и пријателска личност.	1	2	3	4	5
55.	Се чувствувам тажно дури и кога одам кајзабава или на патување.	1	2	3	4	5
56.	Ме попречува долгото чекање, на пример кога треба долго да чекам автобус до дома	1	2	3	4	5
57.	Се плашам кога ќе влезам во едно темна соба дома.	1	2	3	4	5
58.	Ги малтретирам луѓето без причина.	1	2	3	4	5
59.	Обрнувам внимание кога некој ќе ми каже како да направам нешто.	1	2	3	4	5
60.	Станувам нервозен кога ќе направам некоја задача погрешно.	1	2	3	4	5
61.	Тогаш се обидувам да влезам во срединатa на нешто да замине и да направи нешто друго.	1	2	3	4	5
62.	Се нервирам ако луѓето прекини кога зборувам.	1	2	3	4	5

63.	Можам да се држам до плановите и моите цели.	1	2	3	4	5
64.	Вознемирен сум ако не можам да се направи добра работа.	1	2	3	4	5
65.	Долго го сакам паѓањето на лисјата есен.	1	2	3	4	5